

Rosmalla

Heemkundekring Rosmalen

Jaargang 22 - Nummer 2

COLOFON

Rosmalla (ISSN 0925-2894) wordt vier keer per jaar uitgegeven onder eindverantwoording van het bestuur van de Heemkundekring Rosmalen.
Gevestigd in Perron 3 Rosmalen
Postbus 64 5240 AB Rosmalen

www.heemkundekringrosmalen.nl
info@heemkundekringrosmalen.nl

Bestuur Heemkundekring Rosmalen:

- Wilma van Creij, voorzitter
- Secretaris: vacature
- Henda Pennings, penningmeester
- Rien van Grunsven, bestuurslid
- Kitty van der Doelen-Crane, notulist

Werkgroep Redactieraad 'Rosmalla':

- Gerrit Mol
- Frans Vos
- Michiel van Heumen
- Wil Coppelmans (lay-out en tekstverwerking)

Productie:

- Druk: Nextprint B.V. Rosmalen

Losse nummers:

- € 5,50 per uitgave

Distributieadres:

- Henda Pennings
Vliertwijkstraat 4c
5249 RH Rosmalen

Kopijadres:

- Heemkundekring Rosmalen
Postbus 64 5240 AB Rosmalen
- g.mol@ziggo.nl

Ledenadministratie:

- Henda Pennings
Vliertwijkstraat 4c
5249RH Rosmalen

Iedere auteur draagt persoonlijke verantwoordelijkheid voor zijn of haar artikel. Niets uit deze uitgave mag worden vernoemd of afgebeeld tenzij bronvermelding plaatsvindt.

JAARGANG 22 - NUMMER 2 JUNI/JULI 2012

Inhoudsopgave	Pagina
<i>Redactie</i> Voorwoord	2
<i>Michiel van Heumen</i> Brieven over de stichting van het <i>en Gerrit Mol</i> Huis van Meeuwen	2
<i>Tiny Kappen</i> Contact (met Indië)	9
<i>Redactie</i> Een wolf geschoten in Rosmalen (1860)	13
<i>Wiljo van der Plas</i> Fietspuzzeltocht	14
<i>Wil Smulders</i> Het weer in en rond Rosmalen in vroeger dagen.	15
<i>Carl Horn</i> Cultureel Funerair Erfgoed in Hintham Deel 3 (slot)	21
<i>Werkgroep</i> Rusmollese Portretten (13) <i>Interviews</i> Cees van Iersel	26
<i>Michiel van Heumen</i> Volkstelling van 1840	28
<i>Harry Coppens</i> Voor u gehoord 63	30
Heemkundekring Rosmalen dankt zijn sponsors	32

Foto omslag:

Gezicht op Rosmalen met Lambertuskerk, gezien vanuit het noordoosten. Aquarel uit 1815, gemaakt door een zekere P. Testas en ondergebracht in de Brabant-Collectie van de Universiteit van Tilburg.

P. Testas is Mr. Pieter Testas (1799 – 1866) of diens vader Mr. Pieter Hendrik Testas (1761 – 1819), beiden uit Amsterdam. Laatstgenoemde was getrouwd met een dochter van de Rosmalense dorpssecretaris Johan Adriaan Esser. Deze familierelatie verklaart het bestaan van een aantal vroeg 19e-eeuwse aquarellen van Rosmalen van de hand van Testas, aanwezig in de Brabant-Collectie

Voorwoord

Enigszins verlaat door vakantie van redactieleden, maar daar is hij dan toch weer! Een zeer gevarieerde *Rosmalla*. Een van de artikelen houdt verband met het voormalige Rosmalense klooster, waarover verschillende brieven van de stichteres Marie Thérèse van Meeuwen bewaard zijn gebleven. Daarover is al vaker geschreven, maar toch stuitte de redactie bij het voorbereiden van dit verhaal nog op een aantal opmerkelijke zaken. Wat dacht u van een graf waarvan vermoed werd dat het leeg was, verschillende meningen over de plek waar landgoed Eikenburg was en hoogwelgeboren dames en heren die weinig van hun voorouders weten, maar wel geïnteresseerd zijn. En dan ontdekten we nog meer brieven van Mevrouw van Meeuwen: wat zullen die wel niet vertellen over de pastoor en inwoners van Rosmalen...

Het lijkt de Da Vinci Code wel, en dat in ons “eigen durpke”. Wordt ongetwijfeld vervolgd!

De redactie wenst u veel leesplezier!

Brieven over de stichting van het Huis van Meeuwen

Hoe een dame van stand de bouw van een gesticht voor bejaarden financiert (1869-1874)

Michiel van Heumen en Gerrit Mol

Inleiding

Enige tijd geleden kreeg de redactie via Tiny Kappen een aantal kopieën in handen uit de nalatenschap van Ad van den Elzen († 28 mei 2011), enthousiast lid van de heemkundekring en Rosmalen-kenner bij uitstek. Het betrof de geschiedenis van het Huis van Meeuwen, het voormalige klooster wat stond in de buurt waar thans de Van Meeuwenhof is gevestigd. Op deze plaats willen we niet uitgebreid ingaan op de geschiedenis van dat Gesticht. Dat kunt u immers allemaal nog eens nalezen in *Rosmalla*, jaargang 5, juni 1995. Harry Coppens gaat daar uitvoerig in op deze voor Rosmalen belangrijke instelling. Ook op andere plaatsen in *Rosmalla* vindt u verwijzingen naar het Huis van Meeuwen, dat overigens van 1917 tot 1973 de naam Klooster van het Heilig Hart droeg.

Wel vonden we in de kopieën van Ad van den Elzen afschriften van een aantal uitvoerige brieven, meren-

deels van Mevrouw van Meeuwen, de financier van het klooster, aan de pastoor van Rosmalen. In het archief van de parochie Lambertus dat bij het Stadsarchief berust, zijn de originele brieven bewaard gebleven, die we ook hebben gelezen. Om een en ander te begrijpen geven we eerst nog enkele bijzonderheden van het Gesticht aan u door.

Gesticht van Meeuwen

Het Gesticht van Meeuwen is opgericht op 21 april 1873 door Johannes Cornelis Olifiers, pastoor van Rosmalen van 1865 tot zijn overlijden op 21 juni 1875, met behulp van mevrouw Marie Thérèse van Meeuwen-Coenen. Op 1 mei 1873 wordt een school geopend, gevolgd door het opnemen van oude mannen en vrouwen in 1875. Van 1883 tot 1934 was er ook een weeshuis. In 1896 werd de kapel ingezegend. In 1927 kwam er waterleiding. Tijdens de twee laatste oorlogsjaren (1944-1945) werden grote gedeelten van het klooster vernield door toedoen van de Duitsers.

In 1986 stopten de Zusters van Liefde van Schijndel na ruim 100 jaar met hun werk. In oktober van dat jaar vertrokken de laatste vijf zusters. In 1985-1987 is het

Huis van Meeuwen met de nabij gelegen kleuterschool en meisjesschool gesloopt. Op deze plaats staat nu, zoals gezegd, het appartementsgebouw Van Meeuwenhof.

Boven: Vooraanzicht Gesticht van Meeuwen (ca 1930)

De brieven

Dan nu naar de brieven rond mevrouw Van Meeuwen. Op 26 december 1869 schrijft Pater Peters, rector van het Redemptoristenklooster in 's-Hertogenbosch, aan de Rosmalense pastoor Olifiers dat mevrouw Van Meeuwen van plan is haar buitengoed Eikenburg te verkopen om voor de gelden een gesticht voor arme oude mensen te bouwen in de parochie Rosmalen. Peters had het veel eenvoudiger gevonden als ze het geld meteen ter beschikking van de pastoor had gesteld, maar dat wilde deze weldoenster niet. Wel blijkt Marie Thérèse van Meeuwen ook nog aan anderen dan de kerk te denken: “Zij heeft mij ook verzocht, Jan Verstegen die in de heide ergens woont, en op haar buitengoed werkt, niet te vergeten bij het verdeelen hier Fl 600,00, welke ik UZEW [=U Zeer Eerwaarde; *opm. schrijvers*] vanwege mevrouw Van Meeuwen ter hand heb gesteld”.

Voor een goed begrip zij hier vermeld dat het landgoed Eikenburg dat bij de financiering van het klooster zo'n belangrijke rol zou spelen, in Maliskamp ligt (en **niet** in de gemeente Den Dungen, zoals Harry Coppens in zijn bovenvermelde publicatie opmerkt). Eikenburg was ten tijde dat mevrouw Van Meeuwen

er verbleef, meer dan 73 hectare groot en omvatte behalve weilanden en gagekampen [de gage is een struik die in een vochtige omgeving groeit – *opm. schrijvers*] een herenhuis, stalling, koepel, boerderij en schuur. De schoonvader van Mevrouw van Meeuwen, de Bossche koopman F. J. M. van Meeuwen (1756-1829), had de buitenplaats in 1820 gekocht van Mr A.G. Verheijen, lid van de Tweede Kamer en burgemeester van 's-

*Koepel op landgoed Eikenburg (ca 1920)
Foto's uit coll. Stadsarchief 's-Hertogenbosch*

Hertogenbosch.

Mevrouw van Meeuwen, die afkomstig was van het Duitstalig gebied in België, schrijft op 14 maart 1870 vanuit Aken (waar ze sinds 1865 woonde): “Uwe moet uwe goed herinneren dat ik uwe Edelen het is beinahe twee Jaaren, mijn Plan heb medeededeelt op mijn Buitengoed Eijkenburg en Gestich voor oude mannen en vrouwen en Arme Kindern, Wesen, met lieve Susters te laten oprichten, dat het Buiten Ewig soud bleiven aan den Naam het Gesticht van Meeuwen”. Omdat pastoor Olifiers ziek was, richt Van Meeuwen zich in deze zaak ook tot bisschop Zwijssen, provinciaal van de Redemptoristen J.H. Schaap en de genoemde pater Peters. Zwijssen bezoekt haar op Eikenburg en geeft haar het advies een aantal eikebomen op haar buitengebied te kappen en geld bijeen te brengen voor de bouw van het gesticht. Ze gaat vervolgens een aantal gestichten in de omgeving bekijken en ontmoet daarbij in Den Dungen een kape-laan, een neef van Johannes van Vlokhoven, de vroegere

kapelaan van Rosmalen.

Mevrouw van Meeuwen verblijft daarna enige tijd in Antwerpen, naar zij zegt “heb ik mijn moeten door een seer bequam Doctor laten examinieren”. Zij blijkt suikerziekte te hebben. “Ik heb het Water van Vischy in Frankheit [Vichy in Frankrijk – *opm schrijvers*] moeten trinken, en eene sware Regime houden, veel Vlesch en wenig of gaar gene Grunten eeten”. Uit de brief wordt duidelijk dat zij meneer Pastoor in december 1868 heeft gevraagd naar Eikenburg te komen om ter plekke te kijken, waar haar gesticht gebouwd kan gaan worden. Vervolgens heeft zij de pastoor twee bouwplannen gestuurd, één van de Bossche architect Nabbe van Pelt –bedoeld is *stads bouwmeester* J.M. Nabbe (1816-1897)- en één plan dat in haar woonplaats Aken is vervaardigd. Pastoor Olifiers laat echter weten dat het beter is om een andere plek voor het klooster te zoeken, omdat het landgoed Eikenburg te ver buiten het dorp gelegen is. Mevrouw van Meeuwen is zeer teleurgesteld over de gang van zaken: “Hat dit Monseigneur niet even zo goed (ik deel Uwe dit in het geheim mijn Heer Pastoor meede) kunnen doen dan had ik dadelik in 1868 mijne Plannen kunnen veranderen”.

Ze blijkt rond maart 1870 al voorbereidingen te hebben getroffen voor de verkoop van haar landgoed Eikenburg. Het contact met de notaris, A.J. Zijnen de Gier in Berlicum, verloopt niet naar tevredenheid, zo wordt duidelijk uit een ongedateerde brief. Mevrouw van Meeuwen is van mening dat haar landgoed te laag is gewaardeerd door de taxateurs die De Gier in de arm heeft genomen. Hij permitteert zich teveel vrijpostigheden, vindt ze. Haar plan is om het gesticht klein op te zetten, in het begin maar voor 6 mannen en 6 vrouwen. Ze spreekt haar vertrouwen uit in de opzichter van haar landgoed, Martinus van Lokven, al meer dan 35 jaar in dienst van de familie Van Meeuwen, die de pastoor kan helpen bij de bouw.

Ze wil, zegt ze in een brief van 2 april 1870, de opbrengst van de verkoop aan goede werken besteden. Pastoor Olifiers heeft inmiddels laten weten dat hij een stuk grond kan kopen waar het gesticht gebouwd kan worden. Mevrouw van Meeuwen wil dat de inschrijving op naam van de kerk gebeurt en haar naam mag

daarbij niet genoemd worden. Ze stelt direct f 800,- beschikbaar en zal half mei naar Rosmalen komen en enkele duizenden guldens meebrengen. Ze wil dat er zo spoedig mogelijk met het werk begonnen wordt.

In juni verblijft ze enkele weken in Rosmalen. Ze is ongetwijfeld gaan kijken naar de plek waar het klooster gebouwd zou gaan worden. De percelen akker, dreef en opgaande bomen, bijna een bunder groot en gelegen tussen de kerk en de pastorie, waren inmiddels op 28 april 1870 door het kerkbestuur voor f 800,- aangekocht van de gemeente Rosmalen.

Uit een latere brief weten we dat ze tijdens haar bezoek aan Rosmalen van pastoor Olifiers heeft gehoord van de belangstelling die een meneer Suijs met een meneer “Meerman” uit Orthen [bedoeld moet zijn grondeigenaar en gemeenteraadslid L. van Meerwijk uit Orthen – *opm. schrijvers*] bij hem hadden laten blijken om haar buitengoed aan te kopen. Meneer Suijs, zal duidelijk zal worden uit ons verhaal, was de Bossche koek- en banketbakker J.A. Suijs.

In een brief van 28 september 1870 laat ze weten dat het niet goed gaat met haar gezondheid. Bovendien zijn er allerlei problemen in verband met de (Frans-Duitse) oorlog. Ze hoopt dat de bouw de aangegeven som niet te boven gaat. De pastoor van Den Dungen (Henricus van Beurden) heeft de berekening gemaakt. “Ik wil hoppen dat men helpen sal, in Rosmalen moet men meede helpen, zo wie men op den Dungen naar Krachten gedaan heft”. Verderop in haar brief zegt ze dan nog: “Later zal ik uwe mijne Planen en wat ik vornemens ben nog over de bepalde somme te geven beschlotten heb, meede deelen”.

Op 23 oktober 1870 laat ze weten van plan te zijn tegen december de hele afgesproken som geld beschikbaar te stellen, in het vertrouwen dat het nog niet benodigde geld goed belegd zal worden. Ze zegt dat de pastoor van Rosmalen zich niet daarmee moet belasten – “Uwe Gesondheit is niet stark mijn Heer Pastor”- , maar dat ze niet weet of de Rosmalense kerkmeesters bekwaam zijn om aan haar wens te voldoen. Ze heeft duidelijk meer vertrouwen in de pastoor van Den Dungen, die zich in haar latere brieven duidelijk profileert

De Dungense pastoor Van Beurden (coll. E. Verzandvoort)

als wat wij tegenwoordig ‘ervaringsdeskundige’ zouden noemen. Van Beurden had immers in zijn dorp het voorafgaande jaar succesvol het Sint Antoniusklooster tot stand gebracht. Ze hoopt wel dat de inwoners van Rosmalen net zoveel zullen bijdragen aan het welslagen van de hele onderneming als die van Berlicum en Den Dungen. In verband met de dood van een zoon van een zus en in verband met haar eigen ziek-zijn, eindigt ze deze brief met “Empfangt meinen Dank voor alle uwe ondernemingen, van uwe droevige Dinaresse M.Th. van Meeuwen”.

Op 30 oktober 1870 laat ze weten dat de bouw van het gesticht in Den Dungen aan grondaankoop en verder toebehoren f 12.944,- heeft gekost en dat alleen de bouwkosten in Rosmalen op f 26.000,- zijn berekend. Nu was het ook wel de bedoeling van Marie Thérèse van Meeuwen dat haar gesticht meer zou gaan kosten

dan in Den Dungen, maar ze liet niet na aan de Rosmalense pastoor op te merken niet boven haar financiële draagkracht uit te kunnen gaan. De oorlog en ongelukkige omstandigheden in haar familie komen daarbij ter sprake. Tegen december kan Van Lanschot (een neef van haar volgens een latere brief) de opbrengst van het verkochte landgoed (over de f 10.000,-) in ontvangst nemen van de notaris, waarna de gehele som voor het Gesticht uitgekeerd wordt, in het vertrouwen dat dit bedrag goed besteed zal worden. De bouw mag niet groter worden dan nodig. Mevrouw van Meeuwen vindt dat de Rosmalense parochianen moeten zorgen voor de zusters of religieuzen, ze hebben immers zelf de voordelen van een school. “Ik heb sulke groote somme niet, zo wie mijn Heer Pastor van Rosmalen denkt, leefde ik niet zo infaudig, ik zoude niet zo veel besteedden kunnen”.

Uit de brieven van 23 en 30 oktober kan worden afgeleid dat de verkoop zo niet formeel dan toch wel feitelijk rond was. Wat was er gebeurd vanaf het moment dat ze vertrokken was uit Rosmalen vier maanden eerder? De gang van zaken rond de verkoop van Eikenburg wordt duidelijk uit een ongedateerde brief van Mevrouw van Meeuwen (circa februari 1871).

De heren Suijs en Van Meerwijk hebben mevrouw Van Meeuwen niet gesproken tijdens haar verblijf in juni 1870 in Rosmalen. Terwijl ze, aansluitend op haar bezoek in Rosmalen, enkele weken in Antwerpen verbleef, hebben deze heren aan de pastoor van Rosmalen een prijs opgegeven waarvoor ze Eikenburg wilden aankopen. Pastoor Olifiers heeft haar daarover schriftelijk geïnformeerd, maar door omstandigheden (volgens mevrouw Van Meeuwen) is zijn brief onbeantwoord gebleven.

De heer Suijs heeft vervolgens later bij notaris De Gier laten vragen naar de prijs van het buiten, zonder zijn naam bekend te laten maken. Volgens mevrouw Van Meeuwen heeft De Gier mogelijk f 50.000,- gevraagd. Daarop heeft Suijs zich in persoon gemeld bij de notaris en gezegd dat hij het buiten had bezichtigd en er niet meer dan f 30.000,- voor wilde betalen. Omdat notaris De Gier haar schriftelijk liet weten dat andere belangstellenden, als de heer Snoek [bedoeld is waarschijnlijk jonkheer M.A. Snoeck in Hintham- *opm.*

schrijvers] en de Regenten van het Krankzinnigen Huis [Reinier van Arkel?] hadden afgezien van aankoop en omdat ze zich in een ziekelijke toestand bevond, heeft ze de notaris maar geschreven het buiten te verkopen.

Op 9 november 1870 vraagt ze pastoor Olifiers de som van 30.000 gulden niet te boven te gaan. Mocht men dat bedrag toch overschrijden, dan moet het kerkbestuur zelf voor de benodigde gelden zorgen: “Ik moet uwe maar bemerken dat mijne Intensie altijd gewes is, een gesticht voor oude Mannen en Vrouwen op te richten en natuurlijk niet boven de somme van 30000 gulden te gaan. Sayn uwe Planen zo groot dat uwe nog grootere sommen noodig hebt, dan moet ik uwe meede delen dat ik niets meer gezonnen ben te geven”. Als het Gesticht klaar is, zal mevrouw Van Meeuwen een nader te bepalen bedrag beschikbaar stellen voor de oude mannen en vrouwen. Verder heeft ze alles met de notaris doorgesproken en speelt de heer Van Lanschot voor doorgeefluik. Op het eind geeft ze meneer Pastoor voor wat betreft de aanbesteding nog een goedbedoelde raadgeving, die ze van andere mensen gehoord heeft: “Dus mijn Heer Pastor ik wil hopen dat alles niet te groot en te duur sal anbesteed worden, mijn Heer Pastor van Den Dungen sayn ja alle Preizen bekent, uwe moet ferm handeln mijn Heer Pastor en niet te overdreven goed sayn, darvan maken de Arebeyers en het general Misbruik”.

Eind november laat ze weten dat donderdag 1 december het geld van het verkocht buiten aan de notaris betaald zal worden. Deze zal het geld ter beschikking stellen van haar neef Van Lanschot. Het kerkbestuur kan dan dadelijk het bedrag van f 26.000,- bij hem in ontvangst nemen. Ze zegt verder: “Ik wil hopen dat mijn Heer Pastor van Den Dungen zich met de geheele Onderneming sal moijen, ik heb zeer veel Order in die Kerk op den Dungen gefonden, en het schijnt dat alles goed naargegaan ward. In Rosmalen laat de Kerk veel te wenschen over, wat de suiverheit anbelangt. Men moet dus ferm sayn, die Personen afschaffen die niet bequam sayn alles in de Kerk zuiver te houden”. Mevrouw van Meeuwen vindt dat de bisschop van het begin af aan had moeten adviseren niet op haar buitengoed te bouwen, dat had haar veel leed bespaard. De ervaring die ze

heeft opgedaan, is dat men in Rosmalen veel te veel praat.

Op 7 december 1870 is dan de verkoop (voor het bedrag van f 37.500,-) van landgoed Eikenburg aan Johannes Antonius Suijs, koek- en banketbakker wonende te 's-Hertogenbosch, vastgelegd in een notariële akte, verleden voor notaris Adrianus Jan Zijnen de Gier in Berlicum.

Bijna drie weken later (26 december) spreekt mevrouw Van Meeuwen haar bevreemding uit dat ze niets gehoord heeft sinds haar f 26.000 zijn uitbetaald. Ze uit opnieuw haar ontevredenheid over de gang van zaken in Rosmalen. Ook heft ze een klaagzang aan over de wijze waarop de verkoop van Eikenburg en de uitbetaling van de koopsom heeft plaatsgevonden. De notaris heeft tegen haar belangen gehandeld door haar niet te betrekken bij het opstellen van de verkoopvoorwaarden. Ook vindt ze dat Suijs haar onfair heeft behandeld. Ze gaat er vanuit dat in maart of april de meubelen en andere voorwerpen die zich nog op Eikenburg bevinden, verkocht zullen worden. Wat er met de bloemen in potten gebeurd is, weet ze niet, maar ze hoopt dat Martinus (haar opzichter alias tuinman) die voor de winter verkocht zal hebben. Ze stuurt de pastoor 40 gulden voor de armen.

In februari 1871 blijkt ze weer ontevreden over notaris De Gier. Deze “jonge Mensch” is sedert zijn huwelijk (A.J. Zijnen de Gier was op 3 september 1869 getrouwd) zeer tot zijn nadeel veranderd. Dat doet mevrouw Van Meeuwen zeggen: “de glorie [hier: trotsheid – *opm. schrijvers*] de geheele wereld regiert, bemachtigt sich besonders den jonge ankommende leeden [van de maatschappij], so dat door den Hochmuth alle Onheil in de wereld gebracht worden”, waarna ze in één adem als voorbeeld de heersende oorlog noemt. Vooral over de werkzaamheden van De Gier is ze niet te spreken. Zijn vader en voorganger als notaris in Berlicum (1815-1867), Martinus Zijnen de Gier, komt er in haar brieven duidelijk beter vanaf. Ze laat in dezelfde brief van 28 februari weten dat ze de meubels van Eikenburg die niet verkocht worden in het Gesticht zal laten plaatsnemen voor de perioden dat

ze daar zelf verblijft. Ze kondigt aan dat ze naar Lourdes wil en dat ze medefundatrice is van de kerk daar.

Notaris van de Mortel doet zijn werk ook niet naar behoren, vertelt ze in een brief van 12 maart 1871. Vijf dagen later is haar opzichter Martinus van Lokven het onderwerp van haar gemopper. Ze had hem bij de pastoor aanbevolen om aan het gesticht te werken vanwege zijn deskundigheid. Als hij echter bij haar neef Van Lanschot laat merken dat hij verwacht goed beloond te worden voor alle werkzaamheden die hij voor haar verricht, denkt ze dat hij eigenlijk een ondankbaar mens is. Al hetgeen hij kan heeft hij van mevrouw en haar man zaliger geleerd. Aangezien hij verder minder hard hoeft te werken als zijn 'goede broer' Hendrikus verdient hij niet dat hij meer krijgt. Zelfs de paar honderd gulden die hij gelegateerd kreeg van haar zwager Bernard van Meeuwen, heeft hij eigenlijk niet verdiend. Hij is alleen bij hen in dienst gebleven omdat zij dat wilde; als het aan haar man had gelegen, was hij al verschillende keren weggestuurd. Zij heeft Martinus echter alles van bloemen geleerd, zodat haar man haar niets kon weigeren.

"Martinus heft altijd te eer het goed leven verlangt en veel te veel starken Drank altijd gedronken".

Op 3 april 1872 laat Mevrouw van Meeuwen weten dat Van Lanschot 150 gulden heeft laten bezorgen voor de Armen van Rosmalen, maar ze heeft niks daarop gehoord. Het bouwen van het klooster was klaarblijkelijk al in vergevorderde staat – al had ze ook daarover via Van Lanschot niets gehoord. Ze hoopt dat in augustus of september de mannen, vrouwen en kinderen in het gesticht hun intrek

Grafzerk van pastoor Olifiers op kerkhof Lambertuskerk

konden nemen. Ze zal dan zelf ook naar Rosmalen komen.

Op 16 juni 1872 schrijft ze: "Ik ben sehr verwondert door mijn Heer van Lanschot te vernemen, dat uwe hem vertelt hebt, dat ik uwe nog een Somme geld hat beloft, om de Kosten van de Inrichting van het Godshuijs te bewerkstelligen". Pastoor Olifiers zou al drie- tot viermaal zo veel aan de bouw hebben uitgegeven als pastoor Van Beurden in Den Dungen indertijd voor zijn gesticht heeft gedaan. De Dungense pastoor wordt weer als voorbeeld gesteld: deze zou van het grote bedrag dat pastoor Olifiers had gekregen, wel geld overgehouden hebben voor de zorg van oude mannen en vrouwen. Ook de parochie die veel voordeel zal hebben van de op te richten school, moet niet achterblijven een financiële bijdrage te geven. Ze heeft het voornemen in juli voor enkele dagen naar Den Bosch te komen en dan ook een bezoek te brengen aan Rosmalen. Ondertussen heeft ze ook problemen met de familie van een oude knecht in 's-Hertogenbosch, Lindert [=Leonardus Deckers, 1796-1874], die blijkbaar doodziek is. "De Familie hebben maar Onkosten gemakt bij het overleiden van Lindert sijne Vrouw verleden Jaar, maar denkend Mevrouw sal wel alles betalen". Ze is echter niet van plan zelfs maar een halve cent te betalen van de rekening die de dokter na het overlijden van de vrouw heeft ingediend. "Allhier [in Aken] behandelen de Doctoren Arme Menschen gratis".

Het gaat blijkbaar niet goed met de gezondheid van Mevrouw van Meeuwen. Op 29 augustus 1872 laat ze weten dat haar gezondheid het niet toelaat een brief naar Van Lanschot te sturen. "Onmogelijk sal het mijn sayn nog naar 's Bosch te komen, dus mijn Heer van Lanschot moet daarop niet rekenen". Ze deelt ook nog mee dat een kapitaal van f 10.000,- op het Casino in Den Bosch weldra uitbetaald wordt en dat ze dit bedrag voor de inrichting van het gesticht bestemd heeft. En passant laat ze blijken dat haar bemoei-

enis zich ook tot dat gebied uitstrekt: “De Ledikanten moet uwe van Eiser anschaffen, dit wort alhier altijd in de Gestichten gedaan”.

In de laatste brief die bewaard is gebleven bij de parochie Lambertus, gedateerd 15 januari 1874, beklagt mevrouw Van Meeuwen zich dat ze al bijna twee jaar geen brief van de Rosmalense pastoor heeft gekregen. Ze heeft een Franciscanes in huis genomen. Haar gezondheid is slecht. Ze heeft de communie thuis ontvangen en ook haar biechtvader bezoekt haar thuis. Toch gaat ze nog met de zuster in een rijtuig naar de Franciscaner Kerk “wo ik in de Coor bij de Suster sitten kan en een goeden stuhl met kussen heb om op de Knijen en op te sitten”. Ze heeft een groot vertrouwen in Onze Lieve Vrouw van Lourdes en hoopt nog steeds daar naar toe te kunnen.

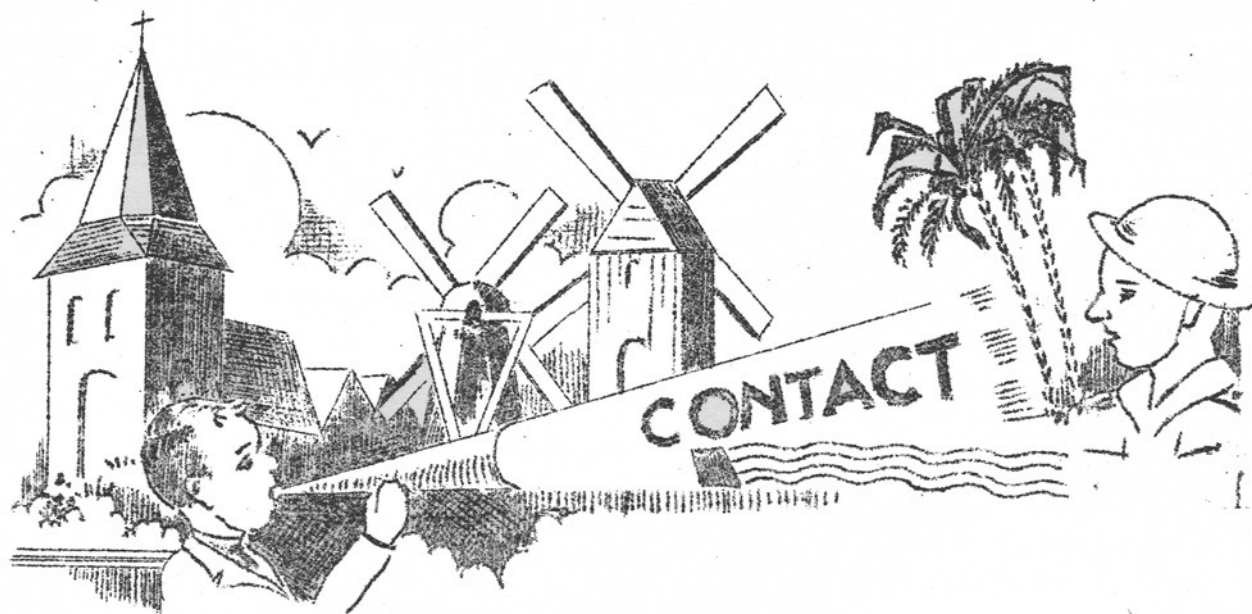
De opvolger van pastoor Olifiers heeft in 1880 aangekend dat Mevrouw van Meeuwen sedert twee jaar “kinds of onnoozel” was. Haar brieven vond hij onder de papieren van Olifiers. “Wie het genoeg of liever het geduld mocht hebben ze te lezen, vind ze in het archief”, noteert hij.

Maria Theresia van Meeuwen, geboren Coenen, heeft nog twee jaar geleefd. Op 3 mei 1882 is ze op 76-jarige leeftijd in Aken overleden en 6 mei in Eynatten begraven

Tot slot

Uit de bewaard gebleven brieven van Mevrouw van Meeuwen wordt niet alleen veel duidelijk over de totstandkoming van het Gesticht, maar rijst ook het beeld op van een dame uit de zeer gegoede klasse. Dat ze met het doen van Goede Werken ruimschoots vertrouwd was, daarvan leggen deze brieven overduidelijk getuigenis af. Maar haar huishoudelijk personeel moest haar waarschijnlijk niet onterecht (in haar ogen) om een gulden vragen, want daaraan toegeven zou haar autoriteit aantasten. Om een klein bedrag maakte ze zich net zo druk als om de grote sommen geld waarmee ze te maken kreeg. Het spreekwoord ‘Wie het kleine niet eert is het grote niet weert’ was zeker op haar van toepassing. Notarissen, pastoors en bankiers handelden volgens Mevrouw van Meeuwen doorgaans niet in haar belang, maar volgden eigen wegen, en met behulp van brieven met instructies probeerde ze hen weer op haar rechte pad te krijgen.

De gezondheid van Mevrouw van Meeuwen liet regelmatig te wensen over, maar ze vond steun in het geloof en vooral bij de Lieve Vrouwe van Lourdes. Haar familie betekende veel voor haar, maar de Heilige Familie was alles. Aandoenlijk is tenslotte haar liefhebberij in bloemen, een interesse die ze heeft overgebracht op haar knecht Martinus van Lokven.

Inleiding:

Rosmalla Extra, deel 8, verschenen in 1997, was helemaal gewijd aan de Rosmalense Indiëgangsters. Ook werd in dat jaar een thematentoonstelling aan die jongens en hun wervaren gewijd. Dat is allemaal weer een hele tijd geleden. Zoals bij velen bekend en in die *Rosmalla* ook beschreven, werd toentertijd regelmatig een nieuwsbrief naar de Rosmalense jongens verstuurd met daarin heel veel “klein” nieuws uit ons dorp, wat echter door onze jongens ver weg als “groot” nieuws ervaren zal zijn.

Het is niet helemaal duidelijk wie de schrijvers waren. Genoemd worden de pastoor Van der Meijden en vier jongens en vier meisjes uit verschillende standsorganisaties. Bekend is ook dat Jos Heijmans vanuit Indië regelmatig een stukje instuurde. Ook worden genoemd Toos van de Wijst, Marietje Langens en Kapelaan Vogels.

Tiny Kappen is momenteel bezig deze nieuwsbrieven te digitaliseren en attendeerde de redactie op het bestaan ervan. Het lijkt ons aardig om af en toe iets uit deze brieven te publiceren, omdat ze ook voor de huidige lezer een aardige kijk geven op het leven in ons dorp, eind veertiger jaren. In deze Rosmalla volgt nu de tweede contactbrief van april 1947.

DIE WINTER IS VERGANGEN

De kalender wijst Maart en in jullie verbeelding zie je misschien al de uitbottende struiken en heggen. Je meent de merel te horen ‘s-morgens vroeg en je ziet de boer over zijn land stappen, met grote wijde treden, want ‘t is Lente.

Maar van dat alles is nog heel weinig te bespeuren, tenminste in de kattedbos waar ik iedere dag heen fiets. Gelukkig waren op de markt al de eerste crocusjes en tulpen.

Neen, dan kan de lente niet ver meer zijn.

Zo dacht Bertje de Kees er blijkbaar ook over. Die zag je gewapend met zaag en leer er op uit trekken om de bomen een beetje bij te knippen. Die moeten er van de zomer toch ook ; n beetje kwiek op staan!

Ook ‘t andere volk is weer losgekomen. Veel waren “eruit” gevoren, of liever “erin”. Op het Gemeentehuis hadden ze het er druk mee. ‘k Denk dat ze blij zijn al die klanten weer kwijt te zijn.

Ook de scholen zijn weer begonnen, na bijna de hele winter te hebben stilgelegen.

Zo is alles weer uit z’n winterslaap ontwaakt en gaan

we weer 'n mooie tijd tegemoet.

Er is nog iets dat in 't centrum in de belangstelling staat: Pasen. Nog twee weken en we vieren weer samen het feest van de verrijzenis. We vieren 't samen, jullie onder den tropenhemel, wij in onze oude verrouwde St. Lambertuskerk. Onze gedachten zullen gaan over den verre oceaan naar elkaars vrienden en familieleden. De H. Mis hier zal worden opgedragen tot jullie intentie.

Kerels aan de fronten in Indië, wij wensen jullie van harte: Zalig Paasfeest.

Rosmalen, 26 Maart 1947

Beste Jongens!

Als gij dezen Contact-brief ontvangt is 't reeds Pasen geweest. En heel natuurlijk is dan de vraag van de pastoor: "Uw Pasen al gehouden?"

Maar spontaan, zonder aarzeling klinkt ook Uw antwoord: "Natuurlijk! Wat dacht U?"

Nou ik twijfel er geen ogenblik aan, bij al de goede zorgen van uw Aalmoezeniers is er geen oprechte Roomse Kerel, die zich aan zijn plicht onttrekt.

Maar .... heeft het ook succes gehad? Want Pasen is 't feest van vernieuwing, het feest van opstanding, van verrijzenis, van eeuwige jeugd in godsdienstige zin. Gij kent het woord van Sint Paulus: Christus ééns verzezen, sterft niet meer!

En dat is ons voorbeeld. Na een goede en echte Pasen, niet meer naar dien kuil, naar dien strik, naar die val! Een Roomse Kerel uit één stuk! Proficiat!

VARIA

"Kien de Weuw" is weer thuis uit Veenhuizen.

Jo Verstegen heeft enkele dagen vastgezeten vanwege de smokkel.

Het Perd van boer Pennings is blijkbaar nogal eigenwijs. Het ging er van door, en wou zo maar de trappen van 't Raadhuis op. Maar 't was er niet bij!

VAN DEN HAK OP DEN TAK

Nu de winter voorbij is, en de lente haar intrede heeft gedaan, zij het dan met Maartse buien, zagen wij vanmiddag weer voor het eerst de ruiters onzer Landelijke

Rijvereniging St. Lambertus, uittrekken. Reeds lang stonden de paarden te trappelen, en popelden onze ruiters van ongeduld om hun sport te kunnen beoefenen. Zij zullen hun best doen om deze zomer weer een goed figuur te slaan op de verschillende concoursen en ruitersfeesten. Het is ook bij uitstek de meest geschikte en geliefde sport der jonge boeren.

Nog een andere tak van sport wordt druk beoefend, n.l. gymnastiek en atletiek. Zondag 20 April organiseert de gymnastiekclub van den Jongen Boerenstand alhier een sportdag. Ook deze jongens zetten hun beste beentje voor. Wij wenschen deze club, die in 1946 pas opgericht is, veel succes toe.

Met den wederopbouw heeft het ook lang stil gelegen, doch langzamerhand wordt het werk hervat, en weldra wordt er op volle kracht gewerkt. Naar wij vernemen zijn de eerste huizen en definitieve boerderijen aanbeest.

Ja jongens, Rosmalen zal herrijzen, nog mooier en schooner dan voorheen.

En wat ons nu voorspeld is?

Dat we in April een hittegolf kunnen verwachten. Het ziet er op het oogenblik echter heelemaal niet naar uit. Maar, wie weet?!?!

Volgende keer meer, onze bron is uitgeput.

Nu jongens het allerbeste, houdt er de moed naar in hoor!

B. B.

KAJOTTERSHOEKJE

Zoals op vele plaatsen hebben wij hier ook een afdeling K.A.J. Omstreeks medio Januari 1946 kwamen enkele jongens bij elkaar om tot oprichting te komen. Vrij spoedig daarna hadden we reeds een kerngroep gevormd welke bestond uit een twintigtal jongelui, welke bereid waren om gemeenschappelijk te werken voor een definitieve oprichting. Deze kerngroep heeft ongeveer een half jaar geduurd en zijn daarna begonnen geleidelijk aan nieuwe leden te winnen voor hun ideaal. En de definitieve oprichting is er!!! Maandagavond 24-3-1947 half 8 hielden wij in ons clublokaal een oprichtings-vergadering.

Dus zijn we er? Neen, nog lange niet!!!

Nu komt ons werk pas. Immers de K.A.J. is een school van vorming en ontwikkeling van de jonge arbeider. Dat dit niet in een paar maanden te doen is spreekt vanzelf. Vorming op geestelijk en sociaal gebied zijn en blijven de voornaamste factoren. Dit geeft onze Aalmoezenier de Weleerw. Heer Kap. Vogels bijge staan door onze leiders.

Ook op cultureel gebied moeten wij vooruit. Immers, de naam zegt het "Jonge" arbeiders zijn wij. Wij gaan niet zoals u misschien zult denken vergaderingen houden met een lange tafel en een bakje koffie!

Neen, wij hebben een zang-, toneel-, sport-, muziek- en studiegroep. Deze moeten onze culturele avonden, welke wij zullen geven, verzorgen. Voorts werken wij aan verschillende acties zoals b.v. St. Nicolaas en Kerstactie en verder..... noem ze maar op.

Als het ons interesseert en het is gezonde ontspanning, nou dan zijn we present! Ook hebben wij een actie voor de Kajotters in Indië, althans zullen deze gaan houden, aangezien er pas één kajotter in Indië zit. Binnenkort vertrekken er meer en dan vertrekken wij ook,

wel te verstaan met tante Post! U ziet, er zit schot in!! Maar er wordt ook gewerkt. Onze leiders (heel gewone jongens) gaan naar leiders-cursussen, vergaderingen en weet ik al meer. Wij staan nu nog in onze kinderschoenen met de K.A.J. Doch wij hebben reeds een eigen clublokaal en inventaris. Dit is nog niet alles!! Neen, we moeten voorwaarts en wel zo, dat we over een jaar kunnen zeggen: "We zijn er flink op vooruit gegaan!" Of hier iedereen lid van kan worden? Dat spreekt. Als 't een jonge arbeider tussen de leeftijd van 17 t/m 23 jaar is, is hij welkom! Wanneer jullie na je dienst, hetzij vrijwillig, of dienstplichtig weer eens in Rosmalen komen, kom dan even bij ons aan! Ik hoop dat dan ook 'n enkele van de Indiëstrijders in onze gelederen komen en we zijn pas content als jullie dan zullen zeggen: "Hetgeen ze in hun "Kajottershoekje" schreven is de waarheid en inderdaad, "er zit schot in!"

Kajotters afgevaardigden in "Katholiek Thuisfront"
Allemaal hartelijk gefeliciteerd, vooral Janus den Booy, in Indië

Den Vaderland Ghetrouwe .....

In Indië

Frans de Veer Wim Verhallen Janus van Rosmalen Sjef Huynen Piet Kusters Martien Wijgergangs Bert Heymans Martien Spierings Sander van Es	Jan van de Wassenberg Wim van Lee Koos van de Nieuwendijk Theo v.d. Els Rinus Verschuur Bert Heymans (Kruisstr.) Jan van Strijp Adriaan Verstappen
--	---

In Nederland

Antoon Kerkhof Piet Verschuur Cor v.d. Vliert Kees Kusters Toon Heymans Harrie van der Wijst Jos Heijmans Jo van Haren Ties van Grinsven	Jo v.d. Westerlaken Wim v.d. Donk Adriaan v.d. Donk Mies Teulings Cor Timmers Sjef Wierts Theo Coppens Jo v.d. Hanenberg
--	---

Wie feliciteren wij?

Adriaan v.d. Donk	29 April
Cor v.d. Vliert	4 Mei
Mies Teulings	5 Mei
Piet Verschuur	10 Mei
Janus van Rosmalen	9 Mei
Bert Heymans	28 Mei

SNUGGER .....

Toen "Contact" no. 1 op de post ging, vergat 'k erbij te denken, dat drukwerk zo'n lange zeereis moet maken. Zodoende dobbert dat nu nog ergens op de oceaan. We zullen onze hersens voortaan beter gebruiken!

ATTENTIE!

In de pakjes, die verzonden zijn bevindt zich in elk 'n pakje shampoo. Dit was 'n gift van Marinus Groos, met de beste wensen voor alle jongens. De brieven waren gesloten, zodat ik dit niet neer vermelden kon.

BURGERLIJKE STAND

- 13 Februari bracht de ooievaar bij Antje Hoedemakers en Driek van Pinksteren 'n kleine Jacoba.
- 4 Maart bij Truus de Laat en Piet van Hirtum 'n Bertje.
- 8 Maart bij Janus van Nuland (van Jost Joosten) een kleine Rudolffina.
- 15 Februari bij Kees de Kort en Tony Kerkhof. 'n klein Pietje, dat echter pas een maand later naar de kerk kon voor de ceremoniën die anders bij het Doopsel plaats vinden.

Overleden

- De weduwe van Frans Verbiezen van de Kruisstraat.
- De vrouw van Driek de Koelewijn en "Kaatje van Herp, die bij "Thé de Smid" inwoonde.

Riek Meurs en Piet de Dekker waren er beter achter. Die stapten zo maar in het huwelijksbootje ook al zaten we volop in de vasten. Maar nood breekt wet: Piet

moest onverwacht naar Port Said. Allebei nog van harte gefeliciteerd en Piet: goede reis.

Nagekomen bericht: Geboren: Gerritje van Piet Hendriks en Cisca Krol.

CORRESPONDENTIE:

Van Wim van Lee, Wim Verhallen en Koos van de Nieuwendijk bericht ontvangen, dat de "kerstpakketjes" zijn aangekomen.

Dank je wel voor de brieven.

We hopen dat ook de andere jongens nu spoedig hun pakje zullen ontvangen.

TOONEEL

Hier zijn we dan weer met ons toneelnieuws. Door de toneelvereniging "Tot ons genoeg" uit Heeswijk werd op zaterdag 15 Februari 1947 ten bate van de Stichting 1940-45 het oorlogsstuk: "Den Vaderland Ghetrouwe" opgevoerd in de zaal "De nieuwe Schuur". Een mooi stuk dat de herinnering aan de Duitse bezetting weer levendig deed worden. De rollen werden allen zeer goed gespeeld.

Het stuk speelt zich af ergens in de buurt van Rotterdam, tijdens de Duitse bezetting. Een zekere Van Wees, kunstschilder heeft twee zoons, Rob en Guus.

Rob werkt voor de ondergrondse, tamelijk openlijk, Guus wordt door iedereen, ook thuis, als 'n verrader aangezien. Hij werkt n.l. als ingenieur voor de Duitsers. In wekelijkheid is hij "Dubbel S" de leider van het verzet.

Rob werkt om Henk v.d. Kamer, die gepakt was om 't drukken van een illegaal blad, vrij te krijgen. Henk ziet kans te ontsnappen en komt doodop in het huis

van Van Wees.

Hij ziet Guus aan als zijn doodsvijand en wil hem neerschieten. Op 't laatste moment toont deze hem 't "Dubbel S"-teken.

De S.D. is Henk op het spoor. Henk vlucht de tuin in en schiet zichzelf neer. Guus wordt aangetroffen met het wapen in de hand en daarom aangezien als de moordenaar.

Een Oostenrijker Streicher heeft zich het vertrouwen verzekerd van Rob en 'n huisvriend, tevens ondergrondse, Pater Ruijs.

Streicher doet zich voor als partisaan, enkel om achter de identiteit van "Dubbel S", te komen.

Hij bewerkt de arrestatie van Rob.

Pater Ruijs wil al het mogelijke doen om Rob te bevrijden. Hij spreekt er met Guus over en dezen belooft "Dubbel S" mee te brengen.

Nu ontpopt Streicher zich als de verrader.

Guus wordt gearresteerd en naar Vught getransporteerd. Pater Ruijs doet al 't mogelijke om Guus te spreken. Daags voor de executie krijgt hij eindelijk verlof van Hunter, een wankelende S.D. officier.

Als 's-morgens om vier uur de terechtstelling zal plaats hebben, steekt Guus zich in de pij van de Pater, uit 't kamp.

Pater Ruijs sterft in plaats van Guus.

Tot zover 't toneelnieuws.

Tot de volgende keer.

Cheerio !

Een wolf geschoten in Rosmalen (1860)

Redactie

Wij werden door Bert van de Wijert uit Boxtel geattendeerd op het nevenstaand krantenbericht, dat op 21 januari 1860 in 'de Noord-Brabanter' verscheen.

Latere krantenberichten vermelden nog het volgende. De fortunlijke schutter kocht de wolf van de jagers onderling. Het dier werd naar Leiden gezonden om opgezet te worden. De premie van f 150,- die Bowier voor het doodschieten ontving, werd onder de boeren verdeeld die schade hadden geleden door het beest.

Jonkheer Gerard Johannis Martinus Bowier die volgens het krantenartikel de wolf doodschoot was van origine een Rosmalenaar. Hij werd op 6 januari 1826 geboren op de buitenplaats 'Coudewater', het voormalig klooster dat eigendom was van zijn vader jonkheer mr. Jan Bowier. G.J.M. Bowier huwde de Bossche notarisdochter Adriana Catharina Paulina van Fenema en overleed als gepensioneerd Rijksbetaalmeester in het verre noor-

den, namelijk in Leeuwarden, op 8 april 1897.

Fietspuzzeltocht

Redactie

Wiljo van der Plas stelde ons een fietsroute ter beschikking, die vooral ouderen uit de periode geboren vóór 1940, heel leuk lijkt. De fietsroute stamt uit 1940. Wij dagen onze lezers uit de antwoorden in te sturen. Hoofdprijs: een gratis fietstocht naar ons heemhuis!

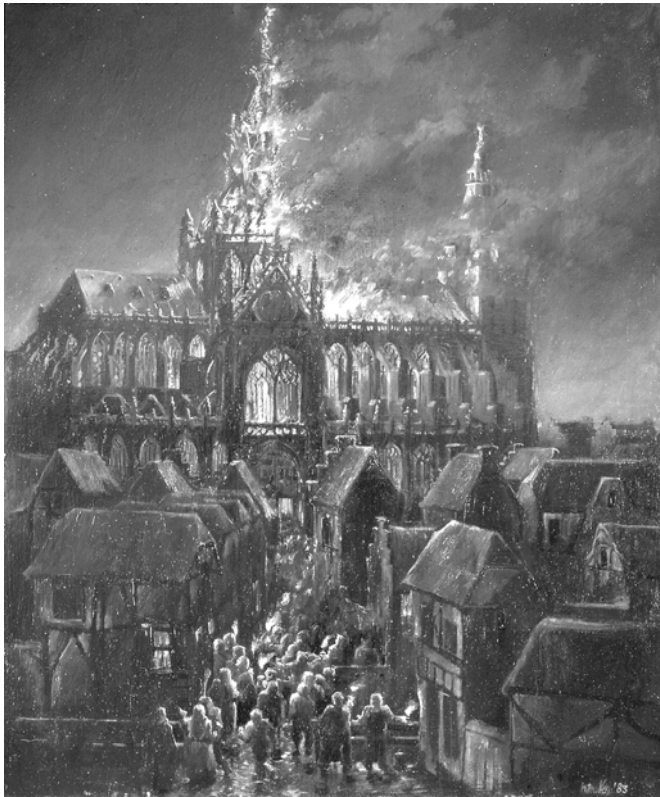
Op de fiets vanaf Joske Minckels door ons dorp naar de Koelewijn in de polder. We rijden vanaf de Rijksweg

de Molenhoek in en kijken links en rechts naar wat we zoal tegenkomen. Naar links kijkend komen we al snel langs de mooie villa waar Juffrouw Pluijm woont met daarnaast het huis van architect (vraag 1: Naam .....) met die mooie glas-in-lood ramen. Even verderop de winkel met de fietsenzaak van (vraag 2: Naam...). Als we daarna naar rechts kijken zien we de werkplaats van Ghiel van Oss die daar (vraag 3 wat? Maakt .....). En weer een eindje verder de boerderij van Piet Coppens (vraag 4 de voornaam van zijn zoon .....) de latere gerenomeerde voetballer van het eerste van OJC. Dan komen we aan het einde van de Molenstraat die nu Heer en Beekstraat heet. Links vóór zien we het mooie café (vraag 5 naam ....) van Kaat van der Wijst en rechts op de hoek nog de restanten van de afgebrande boerderij van gemeenteontvanger Willem (vraag 6: achternaam .....). Hier gaan we rechtsaf de bewaakte overweg over met links nog de graven van twee gesneuvelde Canadese soldaten die later overgeplaatst zullen worden naar een mooiere plek bij ons kerkhof. Even verderop rechts de Sparwinkel van Cor (vraag 7 de volksnaam ....) en de zaak van kolenboer (vraag 8 naam .....). Dokes Coppens had hiertegenover een

mooie boerderij. We rijden verder de Weidestraat uit en zien rechts de villa van de (vraag 9 kleur haar .....) Creij met schuin daar tegenover de villa van de Zwarte -. Hier begint de Dorpsstraat met als eerste links de vloerzeilfabriek van (vraag 10 voornaam .....) de Veer. Dan het rijtje huizen waar o.a. Bertje de Kees woont en waar later nog een frietzaak zal komen. En dan het huis van Clement waar later Jan en Marietje Creij hun winkel zullen openen met daarnaast het hoekhuis van onze gemeentesecretaris (vraag 11 de scheldnaam .....) Lambermont. Even verderop rechts de villa van Wierts, de ouders van schooljuffrouw Wierts die in 1943 veel te vroeg gestorven is. Naar rechts kijkend zien we de hoopipers, maar wij rijden rechtdoor. Dan zien we voor ons het kermisterrein met achterin de zaak van d'n Bobbie (vraag 12 wat verkocht hij daar....). Links zien we nog de sigarenzaak van Cor van (vraag 13 de achternaam .....). Als we rechts de vervallen villa van Lutkie hebben gezien stoppen we even bij de winkel van Marinus Groos om daar voor een bokkestuiver iets te kopen (vraag 14 wat kochten wij daar .....) en passeren we het mooie huis van Dina Wonders (vraag 15 wat was haar beroep .....). Nu stoppen we midden in het dorp op de viersprong rechtsvoor de schoenmakerij van (vraag 16 naam .....) en linksvoor ons gemeentehuis. Links-achter zal in de oude brouwerij later onze eerste frietzaak verrijzen. We rijden verder in de Dorpsstraat; rechts is de fietsenzaak van (vraag 17 naam .....) en verderop in het hoekpand de kledingzaak van Arnold (vraag 18 achternaam .....). Hier gaan we rechts af, met aan onze linkerhand het Bont Perdje. We rijden tussen het Gildehuis en de kerk door en verderop schieten we linksaf de Nieuwendijk op. Daar komen gloednieuwe huizen links de dubbele en rechts de vrijstaande. Links zien we het voetbalveld van onze voetbalclub (vraag 17 naam van de club .....). Nu rijden we de polder in, richting tweede brug en komen we aan bij de hut van de Koelewijn. Een glas water kost daar niets; het wordt rechtstreeks en kraakhelder uit de sloot getapt. Flesjes lemonade van de Nederlandse Bron De Snelle Sprong en bier kostten daar wel geld.

Het weer in en rond Rosmalen in vroeger dagen

Wil Smulders

Woensdag 25 juli 1584: middentoren van de Bossche Sint-Jan afgebrand (schilderij van Hans van de Ven)

Het weer.

In Nederland is het zonder twijfel de meest besproken zaak. Als het zonnetje schijnt en de temperatuur behaaglijk is, steken de mensen de loftrumpet over de mooie dag. Regent het daarentegen pijpenstelen of veroorzaakt een gestaag neerddarrelende sneeuw weer eens een verkeersinfarct waardoor de forensen later thuis komen dan gewoonlijk, dan klinkt de ene verwensing na de andere.

In Nederland zal altijd wel gemopperd zijn over het weer van alledag. Denk maar aan het gedicht "Boutade" van P.A. de Génestet (1829 - 1861). De domineedichter begint zijn tirade over het slechte weer

in Nederland met de woorden:

'O land van mist en mest, van vuilen kouden regen,
Doorsijperd stukske grond, vol killen dauw en damp".

Zonneparadijzen

Ikzelf (geboren in 1938) heb de indruk dat mopperen over het weer de laatste jaren toeneemt. Volgens mij komt dat doordat velen hun vakanties doorbrengen in de door toeristenfolders aangeprezen tropische zonneparadijzen. Als de zonzonabidders na een paar weken bruinen bij hun thuiskomst een plensbui over zich heen krijgen, is Leiden in last. Al die mensen willen dat het weer in ons kikkerlandje net zo stralend is als in de vakantieparadijzen die zij elk jaar opnieuw bezoeken.

In vroeger dagen namen de mensen het weer zoals het was, maakten ze zich er niet zo druk om. Kort na de Tweede Wereldoorlog leerde ik op de lagere school een liedje waarin we zongen dat de ontketende elementen ons niet deerden.

"Hagel en sneeuw, onweer, wind en regen,
Lach er maar om, we kunnen er wel tegen".

Misoogst

Al mopperden de mensen vroeger minder over het weer dan zij heden ten dage doen, het weer was voor onze voorouders tóch belangrijk. Héél belangrijk zelfs; hun dagelijks bestaan hing er van af! Een natte zomer zoals we die vorig jaar hadden, betekende immers een misoogst. En een misoogst was voor de Brabantse keuterboertjes een regelrechte ramp. De voorraadkast bleef dan leeg en dat betekende in de winter en het daarop volgende voorjaar letterlijk honger lijden.

Voor zover ik heb kunnen nagaan, heeft de recordnatte zomer van 2011 en de daarbij gepaard gaande misoogsten de Nederlanders op het gebied van voedsel geen last bezorgd. Door het invoeren van grondstoffen en producten uit alle landen van de wereld, bleven de schappen in de supermarkten boordevol. Als de mensen minder konden kopen, kwam dat niet door de overvloedige regen, maar door het stijgen van de prijzen en het geklungel van de politici. Ondanks tal van bijeenkomsten slaagden die er niet in

de financiële crisis te bezweren en de vrije val van de euro tot staan te brengen.

Weer en geschiedenis

Was in vroeger dagen het dagelijkse weer voor de bevolking van levensbelang, het weer had ook invloed op het verloop van de geschiedenis. Hiervan een voorbeeld. Voor de lezers van dit blad is het voorbeeld interessant, want Rosmalen speelt er een rol in, ook al is die bescheiden.

In de jaren negentig van de achttiende eeuw besloot het nieuwe bewind in Frankrijk de ‘zegeningen’ van de revolutie naar de buurlanden te brengen. Na enkele veldslagen in de Zuidelijke Nederlanden (het huidige België), drongen de Fransen in de zomer van 1794 door tot de rivier de Maas. In de periode dat de Fransen de Langstraat en het Maasland bezet hielden, zijn er ook in Rosmalen Franse militairen ingekwartierd geweest. De doodgraver van het kerkhof van de Lambertuskerk vermeldde dat hij in september 1794 een adjudant van het Franse leger begraven had. En dat in de staat zoals die militair ter wereld gekomen was, dat wil zeggen: in adamskostuum. De doodgraver schreef ook dat hij niet tevreden was; hij had voor zijn werk namelijk geen vergoeding ontvangen. ¹⁾

Na een kort beleg slaagde de Franse generaal Jean-Charles Pichegru er in op zondag 12 oktober 1794 de stad 's-Hertogenbosch te veroveren. Pogingen om door te stoten naar het gewest Holland en dan met name de handelsstad Amsterdam, mislukten. Pichegru zag zijn pogingen gedwarsboomd door de rivieren Maas, Waal en Lek.

Zeer strenge vorst

Toen begon het te vriezen. Na een periode van extreme kou liet Pichegru op zaterdag 27 december 1794 zijn troepen bij Empel de Maas oversteken en bezette hij de Bommelerwaard. Plots viel de dooi in. Volgens overlevering zouden de mensen ten noorden van de Waal en de Lek spottend gezegd hebben: “Wat nu? Zei Pichegru.” ²⁾

De inwoners van het rivierengebied hadden echter buiten de waard gerekend, want de inval van de dooi was van korte duur. Het begon opnieuw te vriezen. Na een week strenge tot zeer strenge vorst waarbij temperaturen werden bereikt van min of meer drie graden Fahrenheit (= -19,4 graden Celsius) bevroren de rivieren.

Enkele dagen later was de ijsvloer sterk genoeg om de licht bewapende Franse infanteristen de oversteek te laten wagen. Op zaterdag 10 januari 1795 staken de Fransen bij Zaltbommel de Waal over; in het begin van de daarop volgende week gingen zij bij Kuilenburg (Culemborg) over de Lek.

Op vrijdag 16 januari 1795 marcheerden de Franse troepen Utrecht binnen. Stadhouder Willem V en de Staten-Generaal boden onderhandelingen aan. Indachtig de Franse Revolutie eiste Pichegru het vertrek van de stadhouder. Op zaterdag de 17^e deelde Willem V de Staten-Generaal mee dat hij het land zou verlaten. Zondag 18 januari, omstreeks vijf uur in de middag, stapte de stadhouder op het strand van Scheveningen in een visserspink die hem en zijn gezin naar Engeland zou brengen. Prins Willem V heeft zijn land nooit teruggezien; in 1806 overleed hij in het Duitse Brunswijk. In 1958 is zijn stoffelijk overschot overgebracht naar Delft. Daar is het bijgezet in de koninklijke grafkelder in de Nieuwe Kerk.

De Fransen steken de Waal over in 1795 (Streekarchief Bommelerwaard)

Jan Buisman

Het weer van alle dag heeft dus grote invloed op het leven van de mensen en het verloop van de geschiedenis. Daarom is het zo verwonderlijk dat in de geschiedenisboeken over dit toch wel belangrijke onderwerp bijna niets te vinden is. Een aantal jaren geleden is de

Haagse weerhistoricus Jan Buisman begonnen met de chronologische vastlegging van de geschiedenis van het weer. ³⁾ Deze zeer informatieve boeken brachten mij op het idee te onderzoeken hoe het weer in Rosmalen geweest is. Hierbij is het niet mijn bedoeling statistieken te geven hoe warm of hoe koud het in het verre verleden op een bepaalde dag was, maar te laten zien welke invloeden extreme weersomstandigheden gehad hebben op de geschiedenis van Rosmalen én de omliggende plaatsen. Buisman heeft de geschiedenis van het weer in de Lage Landen vastgelegd vanaf de winter 763 - 764. In de tot nu toe verschenen vijf delen van zijn serie is over Rosmalen weinig te vinden.

Onderzoek van archieven levert ook problemen op. In het verre verleden hebben de ambtenaren van de Gemeente Rosmalen het belang van een goede archivering niet ingezien. In een van de eerste nummers van ons lijfblad *Rosmalla* las ik: "De verhuizing van het gemeentelijk apparaat naar de Hoff van Hollantlaan in 1977 bleef voor het archief niet zonder gevolgen. Het archief dat op zolder lag en sterk door vuil en vocht was aangetast en daardoor deels onleesbaar was geworden, werd via een container afgevoerd naar de vuilstortplaats." ⁴⁾

Gelukkig is er veel bekend over de stad 's - Hertogenbosch, de Meijerij van Den Bosch, het Maasland en de Bommelerwaard. Als ik in een publicatie lees dat het veer over de Waal bij Zaltbommel uit de vaart genomen is en dat de mensen over het ijs naar de overkant van de rivier liepen, mag ik aannemen dat het ook in Rosmalen koud geweest zal zijn. Daarom zal het mij wel lukken aan gegevens te komen en deze te verwerken in een aantal verslagen over het weer in en om het vroegere Rosmalen. In die verslagen zal ik laten zien wat die extreme weersomstandigheden van invloed geweest zijn op de geschiedenis van ons dorp en de naaste omgeving.

Daarbij zal ik, als het onderwerp zich er toe leent, het één en ander duidelijk maken met een fietstocht en/of wandeltocht.

Parallel

De bedoeling is de inhoud van de publicaties parallel te laten lopen met de verschijning van *Rosmalla*. In een zomeruitgave van dit blad dus geen verhalen over de barre winters van bijvoorbeeld 1740, 1929 en 1963. De verhalen over die strenge winters zal ik persklaar ma-

ken voor het nummer van *Rosmalla* dat uitgebracht wordt in de wintermaanden.

In dit zomernummer een voorval dat niet plaats had in het toentertijd kleine Rosmalen, maar in de grote stad 's-Hertogenbosch. Het betreft de blikseminslag en de daarop volgende brand in de middentoren van de Sint-Jan. Dat voorval had plaats op woensdag 25 juli 1584.

Het weer in 1584

Het voorjaar van het voor de Nederlandse geschiedenis belangrijke jaar 1584 was warm en droog. Buisman schrijft dat de mensen in Parijs zich dermate grote zorgen maakten over een goede oogst, dat zij in juni een noodprocessie hielden.

In juli werd het natter; de inwoners van de Midden-Europese landen kregen zelfs te maken met wateroverlast. Het is niet bekend of het vele water dat via de Rijn naar deze streken kwam, hier voor overstromingen gezorgd heeft. De moord op Prins Willem van Oranje beheerste ineens het nieuws. Omdat er later verbanden zijn gelegd tussen de moord op Willem van Oranje en de brand in de middentoren van de Sint-Jan, eerst in het kort de geschiedenis die tot deze aanslag geleid heeft.

Tachtigjarige Oorlog

De slag bij Heiligerlee in de provincie Groningen wordt beschouwd als het begin van de Tachtigjarige Oorlog. ⁵⁾Vroeger, tijdens de geschiedenislessen op de lagere school, werd altijd verteld dat deze oorlog ontstaan was omdat de inwoners van deze gewesten strenden voor vrijheid van godsdienst. Dat was echter een bijkomende zaak. De belangrijkste reden was dat de Nederlanders, als we hen al zo mogen noemen, zich niet wilden neerleggen bij de modernisering van de staat, zoals koning Philips II van Spanje voor ogen stond. De edelen en de bestuurders van de steden wilden kost wat kost handhaving van de voorrechten die zij eeuwen daarvoor van hun landheren hadden weten af te dwingen. Denk maar aan de felle protesten tegen de invoering van de beruchte tiende penning. (Heden ten dage zouden we juichen als we slechts tien procent belasting zouden moeten betalen. W.S.).

Wat koning Philips ook probeerde, een superstrenge landvoogd als Alva met zijn Raad van Beroerten of de gematigde Requesens (spreek uit: Rekeesens), het lukte hem niet de inwoners van de Lage Landen tot de

orde te roepen.

Oranje in de ban

In een uiterste poging de zaak te forceren, deed koning Philips in 1580 Willem van Oranje in de ban. Vanaf die tijd werden verscheidene pogingen ondernomen de prins om het leven te brengen. In 1582, dat gebeurde in Antwerpen, schoot Jean Jaureguy Oranje door een ader in zijn kaak. Charlotte de Bourbon, Willems derde echtgenote, en de haastig opgetrommelde artsen slaagden er in de vreselijke bloeding te stelpen. Dat deden zij door de ader voortdurend dicht te drukken. En dat weken lang! Oranje herstelde, Charlotte de Bourbon was van het wekenlange waken aan het ziekbed zo uitgeput, dat zij overleed.⁶⁾

Daarop oordeelden de Staten dat Antwerpen als woonplaats te onveilig was. Oranje moest naar veiliger oorden. De Prins wilde zelf het liefst naar Breda, de stad van zijn voorouders. Breda was echter door de vijandelijke troepen bezet.

Uiteindelijk viel de keuze op het ten noorden van de grote rivieren gelegen Delft. Met Louise de Coligny, zijn vierde echtgenote, en zijn grote schare kinderen nam hij zijn intrek in het klooster van Sint-Agatha, gelegen tegenover de Oude Kerk.⁷⁾

Van daar uit zou hij de opstand tegen Spanje leiden.

Het heeft niet zo mogen zijn. In de zomer van 1584 lukte het de uit de Franche-Comté afkomstige Baltha-

sar Gérards het vertrouwen van de prins te winnen. Toen de laatste op dinsdag 10 juli omstreeks twee uur in de middag uit de eetzaal kwam en de trap afliep, kwam Gérards vanachter een pilaar te voorschijn en vuurde enkele schoten op de prins af. Deze zeeg dodelijk gewond op de trap ineen.

Terwijl Gérards zich ijlings uit de voeten maakte, werd de gewonde prins teruggebracht naar de eetzaal. Onder het fluisteren van de inmiddels legendarische woorden: "Mijn God heb meelij met mij en met dit arme volk" blies hij zijn laatste adem uit.

De middentoren

Van de Sint-Jan straalt de rijkdom af die het Hertogdom Brabant in de late Middeleeuwen kende. Oorspronkelijk zou de kathedraal nóg groter geweest zijn dan hij nu al is. Aan de overzijde van de Torenstraat, op de plaats waar nu de bank is van de I.N.G., zou het bouwwerk bekroond worden met twee hoge torens. In de jaren twintig van de zestiende eeuw sloeg de recessie toe en bleek het ambitieuze plan niet te verwezenlijken. Sommigen beweren dat toen besloten werd de hoge middentoren te bouwen. Wim Hagemans e.a. schrijven dat vanaf het begin van de bouw van de kerk al rekening gehouden is met de bouw van een middentoren.⁸⁾

In 1523 werd begonnen met de bouw van de toren. De onderbouw was van baksteen, bekleed met natuursteen. De bovenbouw was van hout. Om het hout tegen de grilligheden van het Nederlandse weer te beschermen, werd de bovenbouw bekleed met lood.

In 1529 was de bouw voltooid. De hoogte ervan is niet bekend, maar zal vermoedelijk omstreeks honderd meter hebben bedragen. De plechtige inzegening had plaats op donderdag 1 juli. Dat gebeurde met de plaatsing van een beeld van Johannes de Evangelist, de patroonheilige van de kerk. Volgens kroniekschrijver Molius zou de bouw van de toren ongeveer 5000 gulden gekost hebben.⁹⁾

Bloedhete dag

Nu terug naar het weer in de zomer van 1584. Buisman schrijft dat het, na een mooi voorjaar, begin juli natter werd. Uit de gegevens die mij ter beschikking staan, maak ik op dat de dagen in de maand juli wisselend geweest zullen zijn. Dagen met buien, afgewisseld door dagen waarop het weer stralend was. Vast staat

De moord op Willem van Oranje in 1584 (Museum het Prinsenhof)

dat het woensdag de 25e in en rond 's-Hertogenbosch een bloedhete dag was. 's Avonds ontardde dat in een vreselijk noodweer; vele bliksemflitsen doorklieften de lucht. Op de late avond, tussen half elf en elf uur, trof een bliksemschicht het op de toren geplaatste beeld van Johannes de Evangelist.¹⁰⁾ De middentoren vloog meteen in brand. De Bosschenaren, die niet bij machte waren de beginnende brand te blussen, moesten lijdzaam toezien hoe het vuur zich over de hele kerk verspreidde, en dat zelfs de zware luidklokken uit de westtoren onder luid kabaal naar beneden stortten. In vrijwel alle door mij geraadpleegde bronnen staat dat de brand zo hevig was, dat de inwoners van Antwerpen de brand gezien hebben. Gezien de grote afstand tussen beide steden, hemelsbreed bijna negentig kilometer, is dit niet waarschijnlijk.

Al zijn er geen schriftelijke bronnen over te vinden, de toenmalige inwoners van Rosmalen kunnen de brand wél gezien hebben. Het gebied tussen de Hinthamerpoort en Rosmalen –nu is daar de Graafsewijk– was in 1584 een open en leeg gebied. Over die grote, open vlakte konden de inwoners van Rosmalen de vlammen van de als een fakkel brandende toren tegen de donkere hemel immers goed zien afsteken.

Later hebben zij er misschien een wandeling naar 's-Hertogenbosch voor over gehad om de geblakerde muren van de kathedraal en de puinhopen van de ingestorte middentoren te bekijken.

Dankdienst

In de jaren tachtig van de vorige eeuw schreef Henny Molhuysen voor de Bossche krant *Brabants Dagblad* veel lezenswaardige artikelen over 's-Hertogenbosch in vroeger dagen. In haar bijdrage van donderdag 1 december 1988 schrijft zij dat aan het einde van de zestiende eeuw het nieuws zich zeer langzaam verspreidde. Zo zou het bericht over de moord op Willem van

Oranje, welke moord plaats had op dinsdag 10 juli, pas op woensdag 25 juli in 's-Hertogenbosch bekend geworden zijn. Twee weken later dus! De Bosschenaren, die de mening waren toegedaan dat Oranje zijn verdiende straf gekregen had, wilden dat de Nederlanden niet meer verdeeld zouden zijn, maar weer een eenheid zouden worden. Tevens hoopten zij op herstel van het katholieke geloof. Volgens Molhuysen werd daarom op die woensdagmiddag in de Sint-Jan een dankdienst gehouden, waarbij plechtig het "Te Deum Laudamus" gezongen zou zijn.

Hagemans e.a. schrijven dat het altijd aangehaalde verhaal dat op de avond dat de middentoren door bliksem getroffen werd, in de Sint-Jan een dankdienst gehouden werd, niet op enig bewijs gestoeld is.¹¹⁾

Dan is er nog een uitspraak. Die is vermoedelijk jaren later gedaan door streng in de leer zijnde Calvinisten, die in elk ongeluk een straf van God zagen. Zij zouden gezegd hebben: "De brand van de toren en de Sint-Jan is de juiste straf voor de Katholieken; hadden zij de Prins van Oranje maar niet moeten vermoorden!"

Bij het herstellen van de zwaar beschadigde kathedraal is de middentoren niet herbouwd, maar vervangen door een koepeldak.

Wandeling

Voor belangstellenden die meer willen weten over de brand van de middentoren, wil ik een wandeling rond de Sint-Jan maken. Dat gebeurt op zondag 29 juli a.s. Vertrek om 14.00 uur bij de westtoren in de Torenstraat. Kosten voor de wandeling en het materiaal dat verstrekt wordt: 3 euro.

Aantal deelnemers: maximaal 10.

Aanmelden bij Wil Smulders, telefoon 073 - 521 27 56 (tussen 18.00 en 19.00 uur).

Bronnen en opmerkingen:

1. H.G.J. Buijks, Tussen het Heeseind en de Hintham; algemene geschiedenis van Rosmalen, in: Rosmalla extra, deel 1 [ca 1991], pagina's 7 en 8
Noot (WS):Het was droevig gesteld met de lichamelijke conditie en de uitrusting van de Franse militairen. Denk maar aan de vele skeletten van Franse militairen die vorig jaar bij het Bossche Bastion Base-laar werden opgegraven.
Over de slechte uitrusting van de Franse soldaten zongen wij vroeger het schoolliedje:
Rataplan, rataplan, daar komen de Fransen weer an,
Zij hebben geen kousen en schoenen meer an'.
In het bekende kinderliedje 'Hop Marjanneke' wordt ook gewag gemaakt van de armoede van de Fransen en de Franse militairen:
'Hop Marjanneke,
Stroop in 't kanneke.
Laat de poppetjes dansen,
Eertijds was er de prins in 't land,
En nu de kale Fransen!'
2. Jan Buisman, 'Extreem weer!', Franeker 2011, pagina 235
3. J. Buisman, 'Duizend jaar weer, wind en water in de Lage Landen', uitg. Wijnen in Franeker. Tot nu toe zijn vijf delen van deze serie verschenen
4. J. van Heel & G. Scheltus, De geschiedenis van het uurwerk, in: Rosmalla extra, deel 3, 1994, pagina 2
- 5: De slag bij Heiligerlee had plaats op zondag 23 mei 1568 bij het vallen van de avond
- 6: J. de Rek, 'Van Boergondië tot Barok', Baarn 1969, pagina's 342 en 343
- 7: In Delft zijn veel zaken te zien die herinneren aan Willem van Oranje. Allereerst in het voormalige klooster Sint-Agatha, nu Museum Het Prinsenhof. In de tuin is een standbeeld dat laat zien hoe klein Willem van Oranje was, nauwelijks anderhalve meter. In het museum is de trap met achter glas de kogelgaten, en een film over de aanslag. Er zijn veel schilderijen te zien van Willem (en zijn broers). In een andere zaal is de oorspronkelijke melodie van het Wilhelmus te beluisteren.
In de Choorstraat, hoek Papenstraat, is een pand waarin een brood- en banketbakker gevestigd is. Op een dichtgemetseld raam in de Papenstraat staat geschreven dat dit pand in 1584 een logement was. Balthasar Gérards heeft de nacht van maandag 9 op dinsdag 10 juli in dit logement doorgebracht. Dat deed hij onder de schuilnaam François Guyon.
In de Nieuwe Kerk op de Markt is een praalgraf van Willem van Oranje. Het is ontworpen door de Amsterdamse beeldhouwer Hendrick de Keijser. Na diens dood (1621) is het monument afgemaakt door zijn zoon Pieter de Keijser en voltooid in 1623. Enkele jaren geleden is het monument grondig geres-taureerd.
- 8: Wim Hagemans e.a., 'De Sint-Kathedraal van 's-Hertogenbosch', Alphen aan de Maas 2010, pagina 197
- 9: Naar mijn schatting nu een bedrag van ongeveer vijf miljoen euro (WS)
- 10:P.Th.J. Kuijer, ''s-Hertogenbosch, stad in het her-togdom Brabant, circa 1185-1629', Zwolle 2000, pagina 173
- 11.Wim Hagemans e.a., a.w., pagina 226

Cultureel Funerair Erfgoed in Hintham

Carl Horn

Deel 3 (slot)

De Grafmonumenten

Grafmonumenten hebben een lange geschiedenis. Van hunebed als gemeenschappelijke grafkelder, de plaats voor de wedergeboorte, via grafzerk in de kerk, naar grafstenen en ornamenten op het kerkhof.

Als we heel oude begraafplaatsen bezoeken - veel mensen doen dat tijdens hun vakantie - dan zien we op de grafmonumenten onder andere allerlei gebeeldhouwde figuren.

Naast heiligenbeelden vinden we er op de overledene betrekking hebbende voorstellingen; de eigen beeltenis gegraveerd of als foto, een hond, een duif, een voetbal, enzovoort. Ieder monument spreekt zo zijn eigen taal.

Dan zijn er de afgebeelde bloemen en planten elk met hun eigen symboliek. Eikenblad is evenals taxus het symbool voor onvergankelijkheid; klimop verbeeldt het eeuwige leven en de verbondenheid tot in de dood. Een palmtak symboliseert de overwinning op de dood; de lelie staat symbool voor zuiverheid en de roos verwijst naar het lijden van Jezus Christus.

In de vorige eeuwen werden monumenten vaak voorzien van uitgebreide grafschriften. Begin deze eeuw werd de romantiek minder en nam de belangstelling voor de dood af. Men verwijderde zich langzaam van de dood en er ontstond een soort taboe; zelfs het wandelen op een kerkhof werd gezien als niet respectvol.

Met betrekking tot grafmonumenten uitte die veranderde opvatting zich in soberheid en gelijkvormigheid van de grafstenen. Het hoogtepunt daarvan wordt bereikt in de vijftiger en zestiger jaren. Op het kerkhof in Hintham is dat duidelijk waarneembaar. Zo'n ruim twintigtal jaren - 1953 tot 1976 - zien we de verplicht voorgeschreven soberheid van een zestal modellen kruisen, in steen of in hout. Het steen moest Ettinger tuf of hardsteen zijn, het hout van grenen, eiken of teak. De letters moesten V-vormig ingehakt worden en de tekst moest sober, uitsluitend namen en datums. *Uitweidingen over maatschappelijke positie enz. moet als on-*

waardig worden beschouwd en niet worden toegeestaan. (Citaat van architect W. Hansen te 's-Hertogenbosch in zijn 'plan tot sanering van het kerkhof te Hintham' van december 1952).

Er werd dus niets aan de fantasie van de opdrachtgever of maker overgelaten.

Enkele grafplaatsen hebben de tand des tijds doorstaan en zouden als funerair erfgoed in stand moeten blijven.

De laatste tientallen jaren zijn de opvattingen weer langzaam aan het veranderen. Er is meer belangstelling voor versiering, persoonlijke opvattingen; de strenge regels over monumenten worden weer versoepeld. Midden 1975 wordt schoorvoetend een begin gemaakt om opnieuw te begraven op opengevallen plaatsen in de grafvelden A en B, het oorspronkelijke kerkhof. In de voorgaande jaren 1953-1976 vonden daar nagenoeg uitsluitend bijzettingen plaats; nagenoeg, want in juni 1965 wordt Jan Heijmans en in november 1967 zijn huisvriend pastoor De Leijer in grafveld A begraven.

Het ontstaan van het Hinthamse kerkhof valt samen met het begin van de periode van versobering al valt dat niet meer waar te nemen. De gemeenschap in Hintham aan het begin van 20ste eeuw was erg klein. Er woonden nauwelijks notabelen of kapitaalkrachtigen. De meeste overledenen beschikten over te weinig geld om een ornament te kunnen laten plaatsen. Als er al een gedenkteken kwam dan beperkte zich dat tot een meer of minder bewerkt en geverfd of gevernist houten kruis. Na een tiental jaren was dat kruis verdwenen en werd de grafplaats veelal voor een andere overledene gebruikt.

Opmerkelijke monumenten

Toch kent het kerkhof nog een aantal opmerkelijke monumenten. Zij zijn de moeite van het behouden waard ook al zijn er soms geen nabestaanden meer om die monumenten te onderhouden.

Omstreeks 1921.

B 77/78v. Klas IIA. Lambertus Cornelis van Lith, 1-8-1871 / 23-12-1921 en Hendrika Maria de Winter, 2-9-1874 / 5-9-1928.

Weduwe Van Lith-De Winter huwt Antonius Theodorus Kuijpers 23-8-1882 / 9-2-1951.

12-1867 / 10-5-1947.

Een tombegraafplaats; dubbel graf in de breedte. Op de tombe ligt boven de tekst een marmeren kruis.

Omstreeks 1932

A 48. Klas IA. Dorothea Hendrika Maria Hogenbosch, 14-11-1868 / 12-7-1932, echtgenote van Eugène Marie Victor Goulmy, 29-10-1866 / 3-9-1951. Graftombe.

Omstreeks 1925.

B 66. Klas IIA. Petronella Maria den Dekker, 15-10-1889 / 7-2-1925. Zij is de eerste echtgenote van Antonius Gloudemans 11-11-1879 / 20-9-1964.

Gloudemans overleeft ook zijn tweede echtgenote Adriana Christina van Osch, 15-1-1901 / 16-4-1963.

B 41. Klas IIA. Geerdina Die-lissen, 5-4-1902 / 4-8-1932, echtgenote van Adrianus van der Heijden, 7-2-1894 / 20-1-1955; Klas C, oud kerkhof.

Een staand hardstenen monument. Pilastertjes van hardsteen met daartussen kettingen van aluminium. Aan de voorzijde een hardstenen knielbankje.

Rechts bovenaan is een foto van de vrouw aangebracht in wit

porselein en chamois beeltenis.

Boven de tekst bevindt zich een marmeren Christuskop met doornenkroon.

Omstreeks 1927.

B 71/72. Klas IIA. Adriana van de Leur, 3-2-1867 / 20-6-1927, echtgenote van Johannes Arnoldus Stroucken 27-3-1863 / 26-1-1938.

Een dubbel graf in de breedte, oorspronkelijk omzoomd met pilastertjes en kettingen.

B 42v. Klas IIA. Willem Dirk Enthoven, 9-8-1858 / 28-11-1932.

In het begraafboek is aangegetekend: *Olim protestans conversus* (bekeerling), echtgenoot van Josephine Casparine Maria van der Ven 20-4-1858 / 31-3-1943, begraven ten westen van haar man.

Graftombe, waarop een

A 55/56. Klas ID Het oudst bewaarde monument uit Klas I. Henricus Antonius Maria van Erp, 6-2-1861 / 24-9-1927, echtgenoot van Arnolda Maria Gerardina van der Kamp, 8-

schuinslopend hardstenen kruis en een apart aangebrachte tekstplaat van hardsteen.

Omstreeks 1933

H 39k. Hier vinden we het oudst bewaarde kindergrafje. Joannes (Jantje) Dielissen. Hij wordt slechts 1½ jaar oud, 14-8-1930 / 16-2-1932.

A 54v. Klas IA. ~ (Anna Maria) Coppens, 12-7-1876 / 13-5-1933. In het begraafboek werd aangetekend: Recht om gedurende 25 jaren een kruis (quasi-monument) te hebben.

B 46v, Klas IIA. Lambertus Hendricus de Bont 25-10-1861 / 14-11-1933, echtgenoot van Hendrika Petronella Leonarda van den Berg 28-12-1873 / 16-4-1961. Pastoor De Leijer tekent in 1961 in het begraafboek aan: Klas III, oud kerkhof.

Omstreeks 1935

A 45/46v. Wilhelmus Kanders 19-12-1854 / 12-8-1935 echtgenoot van Hendrina van Bergen 8-3-1863 / 12-5-1939.

A 51/52v. Klas IA. Marie Elise Josephine Carolina Schreinemacher 13-2-1857 / 22-8-1933, echtgenote van Marie Joseph Guillaume Prosper Alfred Arnoldts, 17-8-1859 / 26-8-1935.

A 38/39 Johannes Lamb. Jos. Remmers 17-05-1865 / 17-11-1938 wed. van Wilhelmina M. Ruijs, echtgenoot van Adriana E. van Boxtel 14-02-1872 / 18-08-1961.

Oud-kerkmeester Piet Huijsmans (inmiddels overleden) vertelde over het echtpaar in november 1992:

Arnoldts was voorzitter van de Raad van Arbeid te 's-Hertogenbosch. Het echtpaar had geen kinderen. Zij woonden in een herenhuis met boerderij, genaamd 'Huize Westerhof'; op de boerderij was Jan van de Loo werkzaam. Het pand stond op de hoek van de Jasmijnstraat en Hintham.

De graftombe is door oorlogsgeweld (1944) ernstig beschadigd en niet hersteld.

Omstreeks 1943.

B 4v. Antonia van de Vliert, geboren 1878 en overleden 8-8-1922.

Niet op deze plaats begraven; dit deel van het kerkhof werd eerst in 1936 in gebruik genomen. Eerste echtgenote van

Petrus Hendrikus van der Zandt, 7-7-1869 / 27-5-1946.
Zijn tweede echtgenote Francina van den Broek, geboren 13-4-1882, overleed op 20-10-1943 en werd hier begraven.

Omstreeks 1946.

C. 36 Petrus Mattheus Verbeek;
pauselijk zouaaf. Zie hiernaast.

Jaren vijftig

D. 26. Allegonda Gevers 30-05-1909 / 09-06-1959, echtgenote van Henricus M. van Stiphout 09-03-1906 / 23-11-1963. Natuurstenen kruis, model 2. 1959

D.2. Wim Suikers 16-11-1923 / 05-05-1953.

Natuurstenen kruis, model 3. 1953

De architect adviseerde: *Indien dit noodzakelijk mocht blijken, kan geen bezwaar bestaan tegen het plaatsen van een houten kruis, dan echter als op bijlage 4 en 5 is aangegeven*

Model 4 in hout is identiek aan model 3 in steen, met dit verschil dat de onderzijde van de dwarsbalk horizontaal verloopt.

Een houten exemplaar is niet bewaard gebleven.

E.18. A. van de Liefvoort 09-04-1909 / 31-10-1957.

Houten kruis, model 5. 1957

Pauselijk zouaaf

In het begraafboek van de parochie is ook het volgende opgetekend:

Grafnummer 229.

PETRUS MATHEUS VERBEEK, oud-Pauselijk Zouaaf (de laatste in Nederland levende), weduwnaar van Geertruida Petronella JOLLIE, geboren te Delft 29-9-1851, overleden te Hintham 27-9-1946. Plotseling, niet tijdig bediend. Begraven 30-9-1946, klas IIA, ten westen van J. van Enschoot. 6-1-1947 betaald recht van opstal houten kruis voor 10 jaren.

De laatste jaren van zijn leven verbleef hij bij zijn dochter en schoonzoon in Hintham. In *De Volkskrant* van zaterdag 28 september 1963 besteedde 'Lijntrekker' (pseudoniem van Jan Bouman) in zijn rubriek 'Het merck-waerdigste mijn beken't' aandacht aan de overledene met de tekst: *De dappere strijder, die spontaan aan de oproep van Paus Piux IX had gehoor gegeven, ligt begraven op het kerkhof van een Noord-Brabants dorp. Geen zerk of gedenkteken duidt de plaats aan aan zijn graf...*

Mede door een publicatie van de Rosmalense Heemkundekring besloot het parochiebestuur in 1992 tot plaatsing van een nieuwe gedenksteen om de gedachtenis aan dit historisch feit vast te houden.

Bronnen

Archief van de parochie H. Moeder Anna in Hintham:

- Vergunningen tot aanleggen c.q. uitbreiden van de begraafplaats, 1910, 1935, 1940
- Memoriale Parochiae
- Liber Defunctorum (1910-1952)
- Begraafboekjes na 1952
- Notulenboeken vergaderingen kerkbestuur
- Lijsten van kerkmeester J. Luërs houdende inventarisatie van aanwezige grafmonumenten op de begraafplaats, 1973.
- Plan tot sanering van het kerkhof te Hintham, december 1952

Archief van de parochie H. Willibrordus in Hintham (deze parochie bestond van 17 juni 1967 tot en met 1977)

Liber Defunctorum

Bijlage

Lijst van oorspronkelijk in Hintham begraven zusters

Maria Donata	van der Geld	Henrica Mechtildis	19320302	Z1	1
Maria Genoveva	Spooren	Henrica	19320329	Z1	2
Maria Balduïna	van der Nieuwelaar	Adriana	19320427	Z1	3
Maria Elisabeth	van Zeland	Bernardina	19330801	Z1	4
Maria Richarda	van Gestel	Anna Margaretha	19331122	Z1	5
Lamberto	van Orsouw	Maria	19350202	Z1	6
Ceciliana	Huijsman	Alida Theodora	19350219	Z1	7
Allegonda	van Heugten	Maria Catharina	19350312	Z2	7
Constantina	den Dubbelden	Anna Jacoba	19350620	Z2	1
Praxedis	Klink	Allegonda	19351115	Z2	2
Martha	Gerichhausen	Johanna Theodora	19351228	Z2	3
Petronella	Wagemakers	Johanna Maria	19361230	Z2	4
Ursula	Boelaars	Theresia Allegonda Maria	19370115	Z2	5
Flora	Ghijssels	Louisa	19370120	Z2	6
Gonzaga	Seignette	Eleonora Margretha Francisca	19370710	Z3	1
Coleta	Schuurmans	Theodora	19380321	Z3	2
Apollonia	Kneppers	Apollonia	19381212	Z3	3
Ludovica	van der Weijden	Maria Bellanie	19391019	Z3	4
Adriana	van Haaren	Martina	19400619	Z3	5
Ursulina	van Geffen	Elisabeth Gerarda	19400715	Z3	6
Valeria	van Herpen	Johanna	19400810	Z4	1
Jacqueline	Reijkersz	Jacqueline	19400814	Z4	2
Electa	Rijckaert	Cornelia Maria Johanna Sophia	19410223	Z4	3
Josephina	Vessies	Helena	19410502	Z4	4
Veronica	Willemsen	Johanna	19411210	Z4	5
Cecilia	van Hulten	Adriana	19420302	Z5	3
Petra	van Lierop	Henrica Maria	19420325	Z4	6
Vincentio	Vister	Maria Aloysia	19420331	Z5	1
Honorata	van der Weijden	Maria Gertrudis	19430116	Z5	2
Eusebia	de Laat	Anna Maria	19430328	Z5	4
Francisca	Manders	Theodora Aleida	19440306	Z5	5
Norbertina	van Rixtel	Johanna Maria	19441016	Z5	6
Gerarda	van der Gouw	Petronella Gerarda	19450106	Z6	1
Cyrilla	ten Broek	Maria Johanna	19450301	Z6	2
Norberta	van Yperen	Cornelia	19460606	Z6	3
Marcella	Eliëns	Wilhelmina	19460930	Z6	4
Edmunda	Langens	Johanna	19470108	Z6	5
Antoine	de Groot	Elisabeth Maria Barbara	19470213	Z6	6
Mediatrice	van Dinther	Geertruda Maria	19470818	Z7	6
Wilhelmina	Heesters	Josephina Gerarda	19470828	Z7	5
Calasanctia	Slits		19480925	Z7	4
Gabriël	Evers	Maria Elisabeth	19490504	Z7	3
Hedwigis	Verbeek	Elisabeth	19500504	Z7	2
Leonie	Broens	Anna Maria Josephina	19500706	Z7	1
Godefrida	Schoone	Francisca Petronella	19501013	Z8	1
Rodriguez	Meijs	Geertruida	19501025	Z8	2
Basilissa	Pas	Maria Johanna	19510116	Z8	3
Wenceslaus	Rupert	Dorothea Cornelia	19511230	Z8	4
Euphrosina	Ernst	Gerarda Elisabeth	19520103	Z8	5
Nicolina	de Waard	Maria Regina Johanna	19520413	Z8	6
Baptista	van Rixtel	Henrica	19520421	Z9	1

Rusmollese Portretten (13) - Cees van Iersel

In de negentiger jaren werd een groot aantal Rosmalenaren geïnterviewd voor een van de Rosmalense weekbladen. Met toestemming van de schrijvers van toen heeft Rosmalla een aantal van deze gesprekken opnieuw gepubliceerd. Ze geven een prachtig beeld van het leven in Rosmalen in de tweede helft van de twintigste eeuw.

Deze keer is Cees van Iersel aan de beurt. Uiteraard gaf hij zijn volledige medewerking aan het plaatsen van dit interview, waarvoor onze dank.

Ons verhaal gaat deze keer over Cees van Iersel. Cees is een zoon van Leo van Iersel, het hoofd van de toenmalige jongensschool en Lea Ebben. Deze zijn in 1946 getrouwd en boven een café in Boxtel gaan wonen. Daar zijn Hetty en Sjef geboren. Later zijn ze verhuisd naar Best. Hier zijn Joost, Cees (1951) en

Mieke geboren.

Cees: “Vanuit Rosmalen kwam er een telefoontje van Toontje de Smid of mijn vader hoofd van de jongensschool in Rosmalen wilde worden. Daar had hij wel oren naar. Wij verhuisden naar Rosmalen naar de Heer en Beekstraat 36, een straat met mooie huizen, soms met rieten daken. Later gingen we naar de Weidestraat, waar we via Bert van der Plas een grotere en luxere woning kregen toegewezen.

Ik ging naar de kleuterschool in het KAB-gebouw. Hier zat ik bij zuster Barbara Marie en het hoofd van de school was zuster Baptista. Ik was graag op de kleuterschool, die later naar de Nonnenpad, de huidige van Meeuwenstraat verhuisde. Daarna ging ik naar de jongensschool, waar mijn vader hoofd van de school was. In de eerste klas zat ik bij meester Dirks. Deze vond ik wel erg heilig, want hij bad altijd met zijn ogen stijf

dicht. Hij vroeg altijd wie er 's-morgens naar de kerk was geweest en als dat niet het geval was, kreeg je op je donder.”

Cees kon goed leren en was vaak het hulpje van de meester. In de klas zaten 35 tot 40 kinderen en Peter die naast hem zat, had soms wat extra hulp nodig. Dat deed hij graag en met veel geduld. Op zijn rapport stond een aantekening, dat hij een voorbeeld voor de meester was. In de eerste klas heeft hij zijn eerste communie gedaan. In de kerk moest hij naast Selma Coppens lopen. Deze heeft hem later nog een keer gered toen hij door het ijs zakte in de sloot van architect Verstappen. Cees had in ieder geval een goede engelbewaarder, want voorheen was hij al een keer bijna verdronken bij bouwwerkzaamheden van de in aanbouw zijnde Molenhoek.

In de tweede en derde klas kwam hij bij meester Eijgenhuizen. Volgens Cees was dat een goed mens. Hij had de gewoonte om met een gum door de klas te lopen en als je iets fouts geschreven had, gumde hij het voor je uit.

”In de vierde klas zat ik bij meester Coppens”, vertelt Cees. “Dat was altijd spannend, want tegen het eind van het schooljaar deed de meester een Tour de France-spel. We konden punten scoren met gymen, proefwerk en goed je best doen in de klas. Aan een balk werd bijgehouden wie de meeste punten scoorde en wie daardoor de gele trui droeg. Het kon ook gebeuren dat er punten afgingen, als je iets niet goed deed. Mijn broer Joost overkwam dat een keer. Hij was bij een brand wezen kijken en had wat mee geblust. Daardoor kwam hij een halfuur te laat op school. Dat kostte hem punten: van de eerste plaats en gele trui, ging hij naar de laatste plaats. Dat was wrang! Hoezo zoon van het hoofd van de school??

In de vijfde klas had ik meester Heijmans. Deze kon heel mooi voorlezen. Dan kon je een speld horen vallen. Meester Heijmans rookte in de klas altijd sigaretten van het merk Lexington. Wat mij erg fascineerde was, dat hij inhaleerde, maar dat ik hem nooit de rook zag uitblazen. Waar bleef die rook?

In de zesde klas kwam ik bij mijn vader. Ik heb nog nooit zoveel op de klok gekeken als dat jaar. Ik wist ook nooit hoe ik hem moest noemen: vader of meester. Ik draaide er dan maar wat om heen en noemde hem nooit bij zijn naam. Dat jaar was voor mij niet gemakkelijk. In de zesde klas deed ik ook mijn Plechtige Communie. Ik werd mee naar de stad genomen en mooi aangekleed. Ik kreeg een pakje met een zogenaamd beatle-jasje wat ik zelf erg mooi vond. Maar bij thuiskomst werd er nog eens kritisch naar gekeken en toch te modern gevonden. Dus weer naar de stad, het jasje werd geruild voor een degelijker exemplaar.

Mijn vader en ook mijn moeder hadden het druk met de school. 's Morgens om half acht moest in de winter de kachel aangemaakt worden, de boeken moesten worden besteld en de inkoop van materiaal voor de school gedaan. Mijn moeder deed de boekhouding en de loonadministratie. Mijn vader betaalde de lonen uit. Ze hadden samen hun taken voor de school. Op school was mijn vader de baas, maar thuis zwaaide mijn moeder de scepter."

Natuurlijk was Cees ook misdienaar, zoals vele leeftijdgenoten. Samen met Wim van Son, Jan van Hirtum en René Westerlaken moesten ze in korte tijd Latijn uit hun hoofd leren. Van zijn zesde tot zijn achttiende is Cees misdienaar geweest. Eerst was er geen toog die hem paste, hij was nog te klein en later paste de toog hem ook niet, toen was die te klein.

Met de misdienaars gingen ze ook op kamp bij boer Klaassen en boerin Katrien in Wintelre.

Cees vertelt hierover: "Het eten smaakte hier anders dan thuis want het vlees was "in goei botter" gebakken en thuis maar gewoon in Blue Band. Met veertig man slieden we in het stro waar meester Westerlaken ons 's avonds voorlas uit het boek Heintje en Matje tot we allemaal slieden. Er werden ook voetbaltoernooien georganiseerd voor de misdienaars, zoals ook die keer in Orthen. Ik zat toen in de zesde klas en had net de bof gehad. Ik was nog maar net opgeknappt, maar wilde toch graag mee voetballen. 's Avonds kreeg ik hoofdpijn en werd ik zieker en zieker. De dokter werd erbij gehaald en ik bleek hersenvliesontsteking te hebben. De dokter kwam iedere dag en als het niet beter met me ging zou ik naar het ziekenhuis moeten. Uiteindelijk ging het weer de goede kant op en knapte ik goed

op. Maar mijn vader was bang dat ik er toch iets van over had gehouden want ik mocht van hem niet naar de HBS en er werd voor de MULO gekozen. Samen met Jan van Beekveld, Jan en Johan de Bijl, Jo van de Heuvel, Tinie Heymans, Lambert Heymans en Jan van Hirtum fietste ik naar de Angelusmulo. We verzamelden bij Thé Kepkes. Toen de Sparrenburgmavo werd geopend in Rosmalen gingen we daar naartoe. In 14 vakken moesten we eindexamen doen. Ons mondeling examen moesten we doen in een café in Tilburg. We gingen daar met datzelfde groepje naartoe met de trein. Bij Boxtel kwamen we erachter dat we in de verkeerde trein naar Eindhoven zaten. Paniek alom! We stapten snel uit en namen de eerstvolgende trein naar Tilburg, waar we nog net op het nippertje arriveerden."

Na de Mulo ging Cees op advies van zijn vader naar de kweekschool bij de Fraters. De eerste twee klassen waren HAVO 4 en 5. Zij gingen met de fraters ook op schoolreis. Cees weet zich daar nog een mooie anekdote over te herinneren: "We gingen met de trein naar Berlijn, 8 dagen in die grote wereldstad! We hebben onze ogen uitgekeken in Oost Berlijn. Drie agenten stonden daar het verkeer te regelen, terwijl er per halfuur maar een Trabantje voorbij kwam. Hoezo wereldstad? We moesten stad en land aflopen voor een pilsje, maar in West Berlijn waren ze wel weer vooruitstrevend, want er draaide een Tiroler seksfilm. En bij gebrek aan beter gingen de fraters er gewoon mee naartoe! En ze genoten er blijkbaar van, want ze zaten er zeer ontspannen bij."

1966 is een jaar waaraan Cees een slechte herinnering heeft overgehouden. Zijn zus Hetty werd toen geopereerd aan haar blinde darm en tijdens de narcose is er iets misgegaan. Cees: "Hetty was zwaar gehandicapt en kon niet meer praten en lopen. De eerste tijd heeft mijn moeder haar thuis verzorgd en dat viel voor mij en mijn zus Mieke niet altijd mee, omdat wij nog thuis waren. Hettie is daarna naar Mariaoord gegaan en later naar Malden verhuisd, in een woonvorm voor gehandicapten. Hetty is nu 58 jaar en wat ik heel bijzonder vind is dat haar vriendinnen van vroeger haar nog altijd opzoeken. Ook met haar verjaardag zijn Ina Wijns, Thea Vos en Annelies Engels er altijd en dat doet mij heel goed."

De kweekschool heeft Cees niet afgemaakt, want de

fraters vonden hem toch niet zo geschikt als onderwijzer. Na school is Cees als onderzoekslaborant asfalt en zand begonnen bij Heijmans. Cees moest “in de kost”. Hij werkte o.a. in Stellendam, Op de “Neeltje Jans” en in Alpen aan den Rijn. Hij behaalde zijn diploma wegenbouwlaborant en verdiende f 410,00 bruto per maand. Daarvoor moest hij wel de hele week van huis.

Cees moest ook nog in dienst. Hij werd opgeroepen als dienstplichtig sergeant in Ermelo. Later was hij gestationeerd in Oirschot en Apeldoorn, waar hij als administrateur werkte bij de hoofdaalmoezenier. Toen hij op een keer de aalmoezenier moest ophalen ging het fout. Hij ontmoette daar ook de generaal en in een reflex haalde hij een geintje uit: hij verwisselde zijn pet met die van de generaal. Dat heeft hem een week arrest gekost!

Na zijn diensttijd in 1972 heeft hij een tijdje gelanterfant en van het leven genoten. Daarna begon hij bij Bovar, waar hij zich verder bekwaamde als boekhouder en later als all-roundmedewerker. Vervolgens werkte hij bij Pieter van der Plas en Frans Pennings. Toen werd hij benaderd door een accountant om voor enkelen de boekhouding te doen, wat uiteindelijk resulteerde in de oprichting van zijn eigen administratie- en belastingadviesbureau op 21 april 1981. Inmiddels heeft hij 4 medewerkers in dienst.

Cees trouwde met Hanneke van Lieshout en heeft drie dochters: Mirjam is 26 jaar en is makelaar, Ester is 25 jaar en heeft een aardje naar haar vaartje want ze is bijna accountant en Els is 23 en werkt bij Albert Heijn.

Hobby's heeft Cees genoeg: hij damt bij Heijmans Excelsior Damvereniging, heeft altijd gevoetbald bij OJC en is nu reeds 6 jaar leider bij de voetbalvereniging RKKSJ. Maar zijn grote passie is Carnaval. Hij is sinds 2001 penningmeester van de Vrienden van het Rosmalens Carnaval, lid van de Raad van Elf, voorzitter van de commissie Bejaardencarnaval en lid van de Intochtcommissie. Daar steekt hij veel tijd in, maar het Carnaval zat hem al vroeg in het bloed. Cees: “Samen met Peter van Boxtel liep ik vroeger al eens mee in de optocht als Stiefbeen en Zoon. En zo waar wonnen we de eerste prijs: 25 gulden! Toen we het geld stonden te tellen kwam de overbuurman kijken. Deze overbuurman kon er niet tegen dat onze ballen in zijn tuin terecht kwamen en sneed die dan altijd kapot. Toen de overbuurman, nieuwsgierig als hij was, vroeg wat we met al dat geld gingen doen, antwoordden Peter en ik:”Tien nieuwe ballen kopen, dan kunnen we er weer even tegen!”. Waarop de buurman geschrokken afdroop.”

Volkstelling van 1840

Michiel van Heumen

In het archief van de gemeente Rosmalen is het volkstellingsregister van **1 januari 1840** bewaard gebleven. Niet alleen in Rosmalen, maar in alle gemeenten van het Koninkrijk der Nederlanden werd eind 1839 de omvang van de bevolking vastgesteld. Alvorens op de Rosmalense telling in te gaan, eerst iets over het fenomeen van volkstellingen in Nederland.

Sinds het einde van de 18^e eeuw zijn in ons land volkstellingen gehouden.

De eerste volkstelling vond plaats in 1795. Het nieuwe bestuur van de Bataafse Republiek wilde de omvang van de bevolking weten om een nieuw stelsel van kiesdistricten te kunnen ontwerpen. Men kan dit als de eer-

ste ‘nationale’ telling beschouwen.

Een nieuwe stap werd gezet in 1828. Koning Willem I plaatste op 29 september van dat jaar zijn handtekening onder een wet die een eerste algemene volkstelling in Nederland voorschreef. Tevens werd vastgelegd dat zo'n telling elke tien jaar diende plaats te vinden. Het Koninklijk Besluit (KB) van 1828 vormde tot de totstandkoming van de Volkstellingenwet van 1879 de grondslag voor het houden van volkstellingen.

In 1829 werd uitvoering gegeven aan het KB en vond de eerste echt nationale telling plaats. Men ging uit van het begrip ‘werkelijke bevolking’. Onder ‘werkelijke bevolking’ werd verstaan de bevolking die werkelijk woonde in een bepaalde gemeente of daar gewoonlijk verblijf hield. Ook personen als bijv. schippers die tijdelijk afwezig waren, werden meege-

teld bij de gemeente die daadwerkelijk hun woonplaats was.

Een decennium later werd dus de tweede algemene tienjarige volkstelling gehouden. Volgens het KB van 4 september 1839 (no 98) zou de telling geschieden volgens de bepalingen en voorschriften van de volkstelling van 1829. Vanwege de overheid werd nogmaals verzekerd dat de maatregel van de koning geen ander doel had dan het aanleggen van uitvoerige volksregisters, 'bevattende alle zoodanige opgave en bijzonderheden nopens de bevolking, welke kennis in het belang van den staat, nuttig en noodzakelijk is bevonden'. Evenals in 1829 ging men uit van de 'werkelijke bevolking'.

Later, bij de volkstellingen van 1849, 1859 en 1869, paste men het begrip 'feitelijke bevolking' toe. Dat hield in dat men alle personen die *fysiek* op het moment van telling in een gemeente aanwezig waren, tot de bevolking van die gemeente rekende.

Het genoemde KB van 4 september 1839 bepaalde dat de telling aanving op 18 november en afgelopen moest zijn voor 31 december daaraanvolgende. Bij de ingezetenen werden biljetten afgegeven, die moesten worden ingevuld. In een 'invullingsregister' werden de gegevens van de opgehaalde biljetten opgeschreven en vervolgens werden veranderingen die zich in de burgerlijke stand en loop der bevolking tot 1 januari 1840 voordeden genoteerd. Vervolgens werd naar dit zogeheten 'verbeterd register' een in het net geschreven, tweede register aangelegd, die de toestand van de bevolking op 1 januari 1840 weergaf. In de gemeente Rosmalen hebben de leden van de gemeenteraad samen met de gemeentesecretaris zich belast met de werkzaamheden voor de volkstelling; ze kregen daarvoor f 1,- voor elke 100 'zielen'. Het inhoudelijk karakter van de werkzaamheden is weliswaar niet nader aangeduid, maar aangenomen mag worden dat het gaat om het afgeven en ophalen van de biljetten en misschien ook voor een deel het invullen ervan. Voor de in totaal 1797 getelde personen werd f 18,- uitbetaald.

Het Rosmalense volkstellingsregister

Dan enkele opmerkingen over de volkstelling van 1839

in Rosmalen.

Bij de volkstelling werden van elke Rosmalenaar de volgende *gegevens* genoteerd:

- leeftijd
- geboorteplaats
- burgerlijke staat (in Rosmalen is dat niet consequent vermeld)
- beroep (eveneens niet altijd vermeld)
- godsdienst

Hoe zit het met de *betrouwbaarheid* van de gegevens? De telling in Rosmalen is niet zonder fouten. Zo is verschillende malen in de verkeerde kolom, afgaande althans op de voornaam van de persoon, de aanduiding 'JM' (Jongeman) of 'JD' (jongedochter) genoteerd. Niet altijd is dit in het register gecorrigeerd. Als het om omissies gaat, spreken een paar voorbeelden boekdelen: een kind dat overleed op 22 november 1839 (Gerardus van de Vliert) komt toch in het register voor, een jonge vrouw die overleed op 22 december 1839 (Theodora van Berne) komt eveneens in het register voor; en andersom, een kind dat op laatstgenoemde dag werd geboren (Wijnand Brioul) wordt niet in de volkstelling genoemd. Zeer slordig is wel de vermelding van een persoon, waarvan niet de naam wordt genoemd, maar die wel voor het totaal is meegeteld. Het enige dat we weten, is dat het een 13-jarige katholiek was die ten tijde van de telling in Hintham woonde. Of deze fout al bij het invullen van het biljet is gemaakt of later, valt thans, bij gebrek aan archivalia, niet meer te achterhalen. Misschien is de ziekte van een van de klerken van gemeentesecretaris Nicolaas Esser Meerman hier debet aan geweest. Esser Meerman, tevens gemeenteontvanger (en buiten dat ook nog notaris) zat december 1839, januari 1840 tot over zijn oren in het werk. Dit was het gevolg van de reeds gememoreerde ziekte van zijn klerk, het werk aan het volkstellingsregister, het opmaken van de gemeenterekening en dan nog de toevloed aan gewone administratieve werkzaamheden die aan het begin van een nieuw jaar moesten worden verricht.

In ieder geval heeft het Rosmalense volkstellingsregister van 1840 zijn feilen.

Raadpleging

Het volkstellingsregister van 1840 is op microfiche te raadplegen bij het Stadsarchief 's-Hertogenbosch. Een alfabetische index is op Internet te vinden (www.vanheumen.info). Ook de andere volkstellings- en bevolkingsregisters van Rosmalen zijn bij het Stadsarchief op microfiche aanwezig; aldaar ook klap-pers erop.

Bronnen en literatuur

www.volkstellingen.nl

Twee eeuwen Nederland geteld. Onderzoek met de digitale Volks-, Beroeps- en Woningtellingen 1795-

2001. Den Haag 2007.

Stadsarchief 's-Hertogenbosch, Archief gemeente Rosmalen 1811-1932, inv.nr. 62 (kopieboek uitgaande brieven burgemeester 1839-1841), fol. 66 (brief burgemeester aan districtcommissaris te 's Bosch, 25 jan. 1840), 351 (gemeenterekening 1839), 452 (bijlagen gemeenterekening 1839, no. 85), 917 (volkstellingsregister 1840).

Brabants Historisch Informatie Centrum (BHIC) 's-Hertogenbosch, Archief provinciaal bestuur Noord-Brabant 1814-1920 (toegang 17), inv.nr. 8223 (Provinciaal blad van Noord-Brabant, 1839, 2e halfjaar, no's 165, 185).

Voor U gehoord 63

Harry Coppens

Est jeukt, dan krab ik zelf wel.
(Gezegd door een vrouw die geen behoefte heeft aan een relatie.)

On 't kalf kende niej altèd de koe.
(Gezegd van een meisje van eenvoudige komaf dat opgetut op stap gaat.)

Hij hengt alted òn de leste mem.
(Hij komt altijd op de laatste plaats.)

Dè doen we tusse de soep en de èrpel.
(Even tussendoor.)

D'n dieje zal nog wè koste van umstoote essiej stònde sterreft.
(Gezegd van iemand die erg verwaand is.)

We han't zo druk, we aate gaauw eefkes stònde beens.
(Zonder stoelen te gebruiken.)

Niej alle kùikes worre kiepe.

(Niet alles verloopt volgens de verwachting.)

Wie z'n bille verbrandt.....Mag blij zèn dèttiej niej andersum stond...!

Ik vouw mijn handjes samen en doe m'm oogskes dicht
Ik hoop als ik dan amen zeg, dat m'ne gehaktbal er nog ligt.
(Bidden voor het eten.)

Van 'n skôn toffel itte niej lang.
(Een mooie vrouw moet ook kunnen koken, van schoonheid gaat de honger niet over.)

Hij prót op afbetaoling.
(Hij stottert.)

Het waar zò zoer dè de gaoter in de sokke d'r af dicht trokke.

't Blinkt hier ès bè 'ne mol onder z'n stèrtje.

Hij hi ze in de kneup geleed.
(zwanger gemaakt)

‘n Huwelijk zonder kéénder is ‘ne kermis zonder muziek.

Komt ‘s langs ès ge toch vurbè komt.

Ge lèkt wel dur ‘nen haos gedekt.
(Erg gehaast zijn.)

Lest kwaam op ‘ne mèrge nog hil vruug bè mij,
Magriet van den dokter, zo vreeselijk blij.
Ze sprak: lieve koster, ik ben morgen de bruid.
u zorgt dus wel dat de klok wordt geluid.

Ik keek door mijn bril er dat meisje eens aan,
En vroeg: ”Welke klok moet ik voor jou laten slaan?”
Magriet had bepaald deze vraag niet verwacht,

Ze werd helemaal van haar stukken gebracht.

‘t Meisje wist niet wat ze hierop antwoorden moest,
maar ik ,oude koster ken mijn klantjes zo goed.
Ik sprak: Lieve kind, ge bent heus geen begijn,
het zal dus de zware klok moeten zijn.

Ach vrind, heb toch meelij, snikte de arme Magriet,
Als Jan dat zo horen, dan trouwt hij me niet.
Laat dus voor het trouwen de lichte klok slaan,
En luid dan de zware maar als t is gedaan.

Ik kom d’r òn, zin de ober en iej liep weg.

Hij hi zonnen hof um.
(Zijn tuin omgespit. Hij is gestorven.)

Ik ben drie mónd getrouwd mi Wimme en ik wies niej
dèttiej dronk...tot iej unne keer nuchter thuis kwaam.

D’n dieje lult ‘nen dooien hond nog kepot.
(Hij kletst de oren van je hoofd.)

Eige wijsheid schiet te kort ès ‘t èigewijsheid wordt.

Blèf nog eefkes...dan gòdde straks mar wè eer.

Hij ging eefkes kèijke of iej nog >n jungske waar.
(Hij ging naar het toilet om te plassen.)

Mi ‘n vrouw en ‘n fiets is ‘t liggeluk iets.

Twì geleuve op één kusse , daor slupt d’n duvel tusse.

Zè is dik geworre van ‘t sund.
(Ze vond het zonde om etensresten weg te gooien.)

Geld utgeeve òn affekaote is melke in ‘nen emmer zonder bøjem.

Mistentèds gò ik mi de kiepe op stok.
(Vroeg naar bed.)

Wè hemmet toch goewd èn d’n himmel in zicht.

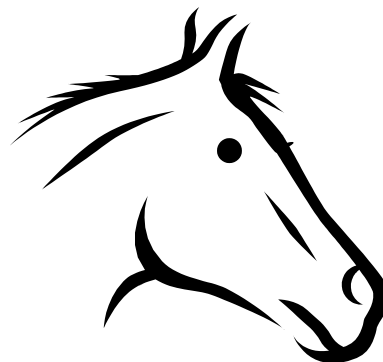
Ge wit mar moit hoe ‘n koew unnen haos vangt.
(Een niet verwachte oplossing van n probleem.)

Diej hè’k liever op munne rug ès ‘ne zak cement
(Gezegd bij het zien van ‘n mooie vrouw.)

D’r kan gin veugelke vurbè vliege of ze moet er ‘n
veerke van hebbe.
(Gauw afgeleid.)

Ieder hondsgezeik ha’tiej wel iets te vraoge of op te
merke.
(gedurig.)

Daor kan ‘n blènd
pèrd nog niej iets ke-
pot loope.
(Er staat niets van
waarde binnen.)

HEEMKUNDEKRING ROSMALEN

DANKT ZIJN SPONSORS

Boundless Business Consultancy	Heihoeven 53	5244 GK	Rosmalen
Timmers Bouwbedrijf bv.	Heikampweg 6	5249 JX	Rosmalen
P.Hoedemakers & Zn. bv.	De Grote Elst 40	5246 JP	Rosmalen
Apotheek Rosmalen-Berlicum	Oude Baan 9	5242 HT	Rosmalen
Dinos B.V,	Weidestraat 32	5241CB	Rosmalen
Soos Satisfaction	Fort Alexanderstraat 31	5241 EX	Rosmalen
Dura Vermeer Bouw Rosmalen bv.	Stationsplein 1	5241 GN	Rosmalen
Dierenspecialzaak Nico van den Berg	Oude Baan 3	5242 HT	Rosmalen
Piels bv. Technisch Installatiebedrijf	Vinkenveld 6a	5249 JP	Rosmalen
Sanidrome Van Grinsven bv.	Stadionlaan 167	5246 JT	Rosmalen
Gebr. Voets Weg- en Waterbouw	Vinkenveld 4	5249 JP	Rosmalen
Car-O-Tech	Hoogstraat 5	5258 BA	Berlicum
v.d.Weide Holding	Pastoor de Leijerstraat 5	5246 JA	Rosmalen
Bouwbedrijf van Niftrik	Friezenstraat 2	5249 JS	Rosmalen
Bouwmans Oliehandel bv.	Westeind 2	5245 NL	Rosmalen
Restaurant De Griek	Rodenborchweg 35	5241VN	Rosmalen

HEEMKUNDEKRING - ROSMALEN